Historikeren

Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening

1.2022

Thomas V.H. Hagen. Foto:privat

Ny arkivlov

Thomas V.H. Hagen
Leder, HIFO

Kjære alle, takk til de av våre medlemmer som bidro med verdifulle innspill til arbeidet med vårt høringssvar til ny arkivlov, som ble innsendt til departementet 14. januar 2022. Hele høringssvaret er tilgjengelig fra nettsiden vår.

Mye er bra med lovutkastet, noe vi også har kommentert i høringssvaret. Her er en kort oppsummering av de viktigste synspunktene våre når det gjelder ting vi gjerne hadde sett endret eller presisert. (Jeg bruker her «Nasjonalarkivet» om det framtidige Arkivverket, slik lovutkastet gjør, vel vitende om at det blant våre medlemmer er delte meninger om den foreslåtte navneendringen). For det første har HIFO påpekt at vi gjerne hadde sett at Nasjonalarkivets forskningsansvar ble nedfelt i formålsparagrafen. Argumentet her er at gode veilednings- og brukertjenester for forskere og andre historikere forutsetter at Nasjonalarkivet videreutvikler sin egen forskningskompetanse, også innen historie. Nært forbundet med dette, mener vi at Nasjonalarkivets rolle som kunnskapsinstitusjon bør presiseres, i tillegg til de tre beskrevne funksjonene som arkivmyndighet og arkivdepot (godt dekket allerede), og rollen som utviklingsaktør (nevnt, men kan forsterkes). Å videreføre Nasjonalarkivet som kunnskapsinstitusjon regionalt, er av stor betydning for å opprettholde lokale fagmiljøer og kulturarvnettverk, i tillegg til at det har en demokratisk verdi. Videre har vi understreket det positive i at loven tydelig slår fast at Nasjonalarkivet skal tilgjengeliggjøre arkiv som er avlevert til langtidslagring. Vi mener likevel det er for passivt at det heter at et arkivdepot skal legge til rette for «bruk» av arkivene, og har derfor foreslått å endre til «bruk og formidling».

Mange historikere betjener seg effektivt av de overveldende digitale ressursene som i dag er tilgjengelig i form av avanserte arkivsøk, innsamling og analyse av big data, scan-on-demand (med de begrensninger som gjelder her) osv. Det er likevel slik at dette ikke er nok selv for de mest digitalt kompetente av oss, fordi det fremdeles er avgjørende viktig for historikere at Nasjonalarkivet opprettholder gode publikumstjenester gjennom å sikre fysisk tilgang til originalarkiver samt åpne og betjente lesesaler over hele landet. Dette er også viktig av hensyn til særlig eldre brukere av arkiv som opplever digitalt utenforskap. Skal Nasjonalarkivet sikre tilgang til arkivene for alle, er det videre avgjørende at dette sikres som en rettighet og et allment gode. Endelig har HIFO påpekt at det er vanskelig å se for seg at Nasjonalarkivet kan oppfylle sin misjon uten at det samtidig lovfestes et ansvar for en felles nasjonal arkivkatalog.

Som kjent er HIFO medlem av Kulturvernforbundet. I sitt høringssvar viste Kulturvernforbundet flere steder til HIFOs høringssvar og våre argumenter. Dette bidrar til økt gjennomslagskraft, tør vi håpe. For øvrig mottok departementet i denne runden om lag 110 høringssvar i alt.

Til slutt vil jeg minne om at det i disse dager er manuslokking til Norske historiedager i Bergen 24.–26. juni. Til tross for konferansens hovedtema, håper jeg at tilstrømmingen av gode forslag til sesjoner og innlegg, og ikke minst påmeldingen til konferansen også for de av våre medlemmer som selv ikke skal delta med paper, blir alt annet enn fragmentert.

Innhold

Leder

Lederen har ordet *Thomas V.H. Hagen* 2

Reisebrev

Møte med skotske kilder – *Liv Helene Willumsen* 6

– Kom deg på Historiedagene! – *Mari Forberg* 8

Reisen til Tromsø – *Arvid Skogseth* 10

Stormfulle høyder: Reisebrev fra Storbritannia – *Ragnhild Bie Nielsen* 14

Digital humaniora

«Din hengivne»: fulltekstsøk i håndskrifter – *Yngvil Beyer og Andre Kåsen* 17

Historielæreren

Historisk kjelde som innsyn i eit historisk landskap – *Oddbjørn Hofseth* 22

Vranglære på TikTok – *Oda K. B. Harsvik* 26

Aktuelt

Den omvendte cancel "-kultur"– *Sune Haugbølle* 28

Arkiv

Åpningstider i arkivene – Aud Mikkelsen Tretvik 36

Den digitale fremtiden innebærer endring – *Tilsvar fra Arkivverket ved AnnaMaria Tonnvik* 41

Minner fra koronatiden – *Audun Kjus* 43

Bokmeldinger

Samenes historie – grensesprengjande historie – *James Godbolt* 50

Minneord

Ole Kallelid 1967–2022 – *Roald Berg* 54

Fotospalta

Ikonisk aksjonsfoto fra Mardøla – *Arthur Tennøe* 56

Forsidebilde: Familier lufter seg i kohorten. Bildet er samlet inn til et minneinnsamlingsprosjekt om koronapandemien av Memoar og Norsk etnologisk gransking. Foto: Haakon Harriss.

Den norske historiske forening ble stiftet i 1869 og utgav *Historisk tidsskrift* for første gang i 1871, som nå er Norges eldste eksisterende vitenskapelige tidsskrift. I 1990 ble foreningen slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Norsk komité for historisk vitskap. Den nye konsoliderte organisasjonen tok forkortelsen HIFO, og foreningen overtok funksjoner fra alle de tre eldre foreningene.

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for religion, filosofi og historie, Universitetet i Agder
Postboks 422, 4604 Kristiansand
Telefonnummer: 401 64 360

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. Manusfrist for hefte 2/2022: 4.april. Manuskripter sendes redaksjonen som vedlegg til e-post skrevet i word, til historikeren@hifo.no. Annonsepriser (svart-hvitt/farge): 1500/2000 kr per helside, 750/1500 kr per halvside. 2500 kr per bakside (farger).

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk

ISSN 1891-6600

Redaksjonen

Motivet på dette nummerets forsidebilde vil nok være gjenkjennbart for mange. Bildet viser to familier som lufter seg «i kohorten», en gang på våren i 2020. Gjerdet i midten av bildet, mellom de to boenhetene, bidrar til å forsterke følelsen av isolasjon og sosial avstand. Bildet er tatt av Haakon Harriss og hentet fra bidraget til konservator Audun Kjus. Er det med dette lov å håpe på at vi snart kan begynne å behandle pandemien som et rent historisk, og ikke samtidig fenomen?

Kjus forteller om hvordan Norsk etnologisk gransking kort tid etter nedstenginga i mars 2020 begynte å samle inn vanlige folks minner og opplevelser fra den spesielle tiden, gjennom bilder, korte tekster og lengre intervjuer. Det er tydelig at man traff en nerve med dette prosjektet, for responsen var rekordstor sammenlignet med tidligere innsamlinger. I tillegg fortalte flere av respondentene at aksjonen gav dem en mulighet til å sette ord på følelsene sine, og at de følte seg bedre etter å ha deltatt. Kanskje kan man si at denne saken er et eksempel på at historiefaglig arbeid kan ha en spesiell verdi i krisetider?

Nytt av året er vår nye spalte «Digital humaniora». Her vil vi undersøke nærmere hva som er i ferd med å utvikles av digitale verktøy til bruk i historiefaglig arbeid. Første bidragsyter er Yngvil Beyer og Andre Kåsen ved Nasjonalbiblioteket, som skriver om fulltekstsøk i håndskrifter.

Ellers kan vi by på en liten bukett av reisebrev, noen innlegg i den stadig pågående diskusjonen om Arkivverkets tilbud og åpningstider, samt en tekst av redaksjonens egen Oda Harsvik om hvordan historiefaglig vranglære på TikTok kan brukes til å trene elevene i kildekritikk. Den danske midtøstenhistorikeren Sune Haugbølle har også bidratt med en svært interessant artikkel om den akademiske ytringsfriheten i Danmark og om den såkalte «omvendte cancel-kultur» – les den!

***Historikeren* korrigerer:**

I forrige nummer (4/2021) ble tittelen forvekslet på styreleder Thomas V. H. Hagens leder. Tittelen skulle ha vært «Fragmentert vinter», men ble trykket som «Takk Tromsø», en tittel som var blitt hengende igjen fra det foregående nummeret (3/2021), og som for øvrig manglet et komma: det skulle ha vært «Takk, Tromsø». Vi beklager!

Om Historikeren

Redaksjonen er for tiden fordelt utover Bø, Oslo og Trondheim. Kontakt redaksjonen på e-postadressen historikeren@hifo.no. Redaktør: Even Næss Bergseng. Redaksjonsmedlemmer: Martin Auke, Nora Birkeland, Eli Morken Farstad, Oda Karin Brunsell Harsvik og Maria Antonie Sæther.

Møte med skotske kilder

Undertegnede var så heldig å få reisestipend fra HIFO i 2021, og en lenge etterlengtet studietur kunne finne sted. Formålet med reisen var kildestudium i Edinburgh, knyttet til en tekstkritisk utgave av originalkilder til skotske trolldomsprosesser under arbeid. Boken skrives sammen med professor Julian Goodare ved University of Edinburgh, og det er Scottish History Society som er utgiver.

Liv Helene Willumsen
Professor emerita i historie, Universitetet i Tromsø, UiT – Norges arktiske universitet

Det var med stor forventning jeg la ut på reisen fra Tromsø til Edinburgh i slutten av oktober 2021 for å tilbringe to uker med kildearbeid i Skottland. Mitt ekspertområde er trolldomsprosessene i tidlig nytid. Jeg er godt kjent i arkiver og bibliotek i Edinburgh fordi jeg tok min doktorgrad i historie ved universitetet der i 2008 på en avhandling om trolldomsprosessene i Skottland og Finnmark på 1600-tallet. Jeg skulle nå besøke to institusjoner: Spesialsamlingen ved Universitetsbiblioteket i Edinburgh og National Record Office, som er Skottlands Nasjonalarkiv.

Nasjonalbiblioteket

Før jeg dro til disse to institusjonene, måtte jeg ta en tur til den institusjonen i Edinburgh jeg er aller mest glad i, nemlig det vakre Nasjonalbiblioteket, the National Library of Scotland. Dette er alltid det første stedet jeg besøker når jeg kommer til Edinburgh. Jeg liker godt å jobbe der, lese der, ja, bare å *være* inne i de ærverdige lokalene, som har så mye kunnskap sittende i veggene. På Nasjonalbiblioteket finnes den fineste trappen i Edinburgh, en bred trapp, helt symmetrisk, og med nydelige glassornamenter i front. Bare å gå opp denne trappen er ren lykke.

Vel ferdig med trappen, er det kontroll av lesesalskort. Så kommer døren inn til lesesalen, stor og tung. Den fører inn til to etasjer med arbeidsplasser. I første etasje er det to massive trebord, med plass til rundt tretti besøkende rundt hvert bord. En storstue med invitt til boklig fordypning for gammel og ung; besøkende med stabler av bøker foran seg, daglig tilbakevendende for ny kunnskap i uker, måneder, år. Langs veggene encyklopedier og serier med århundrers utgivelser fra ærverdige litterære og historiske *Societies*. I andre etasje er det lesesalsplasser rundt mindre bord, med bindsterke State Papers og oppslagsverker langs veggene. Stillhet og ro. I stor lettelse over å finne Nasjonalbiblioteket akkurat som det var sist jeg besøkte det, tok jeg fatt på mine andre oppgaver.

Universitetsbiblioteket

Universitetsbiblioteket i Edinburgh var mitt neste mål. Bygningen ligger på George Square, campus for humanistiske fag og samfunnsfag. I et kvadrat av gamle, verneverdige bygninger dukker noen moderne bygninger opp, blant annet Universitetsbiblioteket. Etter et strengt bevoktet inngangsparti kom jeg inn i et biblioteksmiljø preget av studenter fra hele verden, som hadde sett seg ut denne byen for sine studier i Europa.

Jeg skulle undersøke dokumenter i bibliotekets Spesialsamling, en rommelig lesesal i fjerde etasje, det man kunne se utover den vakre nærliggende parken the Meadows. Jeg hadde bestilt materialet på forhånd, dokumenter fra 1670-tallet som var publisert i bokform. Stor var min forbauselse da jeg ble plassert foran en microfilm-maskin og fikk utlevert filmruller. Hensatt til minner fra det norske arkivverkets lesesaler på 1980-tallet fikk jeg nå tilbringe interessante dager der jeg etter omstendelig leting endelig fant de opplysningene jeg lette etter. En frydefull opplevelse å streve seg frem til ord og setninger som har betydning for fortolkning av originalkilder.

Nasjonalarkivet

Mitt siste mål var Nasjonalarkivet, National Record Office. Skottene er et folk som er meget stolt av sin historie, og de har valgt en bygning med pondus til å ta vare på landets dyrebare historiske dokumenter og en utrolig flott lokalisering av samme bygning. Når man går over North-South Bridge og møter handlegaten Princes Street, ser man en vakker, gammel bygning med en mann på hest foran. En bygning som har fått orkesterplass i bybildet. Dette er Nasjonalarkivet i Skottland.

Vanligvis har det skotske Nasjonalarkivet en stor lesesal åpen, med plass til og betjening av flere titalls mennesker. Grunnet pandemien var høsten 2021 kun et mindre rom med plass til syv lesesalsgjester i bruk. Jeg var heldig som fikk plass og fikk utdelt en arkivboks med løse dokumenter knyttet til en trolldomssak fra 1628–1629. Etter sortering av dokumentene lå en interessant trolldomssak på bordet foran meg, og en gjennomgang av problematiske ord og bokstaver kunne begynne.

Gleden ved å se håndskrevne dokumenter fra 1600-tallet, skriverens avtrykk på gulnet papir, pennens strøk og papirets uregelmessigheter, var like sterk for meg som den alltid er i et møte med arkivalier. Det er en opplevelse som går langt ut over dokumentenes informasjonspotensiale.

Avslutning

Reisen til Edinburgh ble en fin opplevelse faglig. Kildearbeidet som jeg fikk utført der befestet min overbevisning om at det å gå til originalkilder er nødvendig for en historiker som arbeider med tidlig nytid. Vi kommer aldri nærmere den opprinnelige hendelsen enn ved å gå til samtidige nedtegnelser. Historikerens bestrebelse etter nøyaktighet og kvalitet styrkes gjennom nitid kildearbeid. Takk til HIFO og stipendet som gjorde denne turen mulig!

– Kom deg på Historiedagene!

Etter utsettelser og mye planlegging på grunn av den stadig pågående pandemien, gikk Norske historiedager av stabelen i fine, men kalde Tromsø 3.–5. september 2021. Temaet «Grenser» gikk som en rød tråd gjennom helgen, og ble tolket på mange spennende måter og med et stort mangfold.

Mari Forberg
Tidligere masterstudent ved NTNU, fagkonsulent på Gamle Hvam museum

Programmet besto av en god blanding av felles foredrag, parallellsesjoner og panelsesjoner, med både etablerte forskere, men også masterstudenter og nyutdannede. Pågående forskningsprosjekter ble også presentert. Deltakerne kom fra mange ulike institusjoner, og med god geografisk spredning.

Det var mange spennende foredrag å velge mellom på programmet – helst skulle man kunne ha vært på tre steder samtidig. En personlig favoritt var sesjonen om trolldomsforskning, et tema jeg kunne lite om fra før av. Også Ulrike Springs foredrag om arktiske grenser var svært godt gjennomført og engasjerende. Spesielt interessante ble også debattene om forholdet mellom fiksjon og virkelighet, eksemplifisert ved Atlantic Crossing, og om kildebruk og sannhet, ved debatten om Marte Michelet og den norske motstandsbevegelsen.

Harald Rinde (UiA) hadde tatt initiativ til en sesjon med tittelen *Kvinner, arbeid og yrkesdeltakelse i tiårene omkring 1900*, og her var jeg invitert til å presentere masteroppgaven min. Kelsey Marleen Mol fra NTNU presenterte funn fra sin svært spennende og metodisk grundige masteroppgave *Eplet falt ikke langt fra stammen: En undersøkelse av unge ugifte kvinners yrkesmuligheter og sosiale mobilitet i Hamar i 1891 og 1910.* Ingvill Marie Johansen fra Universitet i Agder presenterte sin masteroppgave *De første kvinnelige tannlegene i Norge 1872–1920,* der hun på en grundig måte gjorde rede for de utfordringene og mulighetene kvinnelig tannleger hadde. Selv presenterte jeg min masteroppgave *Kvinner, kyr og krise: En undersøkelse av bruk av naturressurser med kvinneperspektiv i Skjåk 1865–1920.*

Da jeg forberedte min presentasjon tenkte jeg at den ikke egentlig var relevant for temaet «Grenser» – jeg skrev jo om landbrukshistorie! Vel fremme i Tromsø innså jeg at oppgaven min, og de to andre oppgavene som ble presentert i sesjonen, nettopp handlet om det å flytte eller ikke flytte grenser.

Det var veldig gøy å høre de andres presentasjoner og sammenlikne metode, kildegrunnlag og funn. Alle tre hadde for eksempel brukt folketellinger, men på ulike måter og med forskjellige formål. Vi fikk alle sammen gode spørsmål etterpå, og det var veldig stas å få presentere foran et så engasjert og entusiastisk publikum. På forhånd hadde jeg vært ganske nervøs for sesjonen, men det ble en veldig positiv opplevelse. Noe av det beste med konferansen var å få prate med så mange hyggelige, engasjerte og dyktige mennesker. Særlig etter et år med mye hjemmekontor var det herlig å se noen nye fjes, få nye perspektiver og treffe andre som er interessert i historie. Det var gode pauser i programmet, noe som gjorde det mulig å mingle ved kaffestasjonen.

I tillegg til de mange gode faglige innslagene, var det også satt av tid til å være sosial. Både uformelt, mellom foredrag og sesjoner, men også i mer organiserte former. Lørdagen ble avsluttet med en flott bankett, med utdeling av priser og fine taler. På søndagen var det mulig å delta på ulike ekskursjoner. Selv var jeg med på en hyggelig byvandring, der jeg lærte masse om Tromsøs lange historie.

Å delta på Norske historiedager var en fin opplevelse, og noe jeg varmt kan anbefale. Dette er altså en oppfordring til andre nyuteksaminerte. Kom deg på Historiedagene! Du får inspirasjon, faglig påfyll og et innblikk i hvor utrolig mye forskjellig man kan jobbe med, forske på og skrive om. En stor takk til HIFO som ved å gi meg et reisestipend gjorde det mulig å delta.

Reisen til Tromsø

Arvid Skogseth
Historiker og pensjonert bygdebokforfatter, samt flittig dugnadsarbeider for Digitalarkivet

Min oldefar Ola Antonson Hogstad ble født 11. august 1857 på garden Øvre Hogstad i Frosta, ei halvøy nord for Trondheim. Min mor Klara f. 5. september 1920 er oppvokst der, og du kan lese om henne og folketellinga 1920 i artikkelen «Nå kan du søke opp din familie» på NRK.[1]

Mor til Ola var Maren Anna Knutsdotter Brustad født på Ytterøy, oppvokst på Tautra i Frosta, og gift 12. juni 1857 med Anton Olson Hogstad, altså to måneder før barnefødselen. For noen år siden satt jeg og bladde i kirkeboka for Frosta på nettet, og da så jeg plutselig en barnedåp i 1855 der Maren Anna Knutsdotter Brustad var mor til et barn født utenfor ekteskap. Barnefaren var Per Hanson Forberg fra hennes fødebygd Ytterøy, og barnet var Henrik f. 3. juli 1855. Jeg spurte min mor om hun kjente til at farfaren hadde en eldre halvbror, men det var fullstendig ukjent for henne. Henrik fikk ikke vokse opp sammen med mora og halvsøsknene i Hogstad, derimot fant jeg han på Forberg i Ytterøy sammen med faren i folketellinga 1865. Henrik ble konfirmert i Åsen sokn i Frosta 3. oktober 1871 med navnet Henrik Pedersen Forberg. Men her sluttet alle spor, det var totalt umulig å finne mer om han til tross for utallige søk i Digitalarkivet, heller ikke da enda flere digitaliserte kilder ble lagt ut høsten 2020. Henrik ble heller ikke nevnt som arving da mora døde i 1918.

I juli 2021 satt jeg igjen og prøvde å finne Henrik på Digitalarkivet, og da fikk jeg et interessant funn i registeret for Sjømannsrulle 1868-1899 for Tromsø, Annotasjonsrulle, der Henrik er oppført med løpenr. 603, og både navn, fødselsdato og fødested stemmer. Da ble spørsmålet hvordan han hadde havnet i Tromsø og hva som skjedde videre – når reiste han ut som sjømann og med hvilke båter til hvilke steder. Av erfaring visste jeg at sjømannsrullene kan gi gode opplysninger, ikke minst om folk som var vanskelige å finne igjen ellers.

Jeg gikk så inn på Arkivverkets spørreskjema, og fylte ut de opplysningene jeg har nevnt, og bad om at det ble gjort et oppslag i den nevnte protokollen på Statsarkivet i Tromsø. Dette burde være et enkelt oppslag som ikke krevde mye tid, og tidligere har jeg alltid fått raske svar på liknende henvendelser. Da kunne man sende spørsmål direkte til det enkelte statsarkiv. Men nå er rutinene endret, alle spørsmål blir filtrert gjennom et felles nåløye, nå er det viktig at alle statsarkiv gir den samme (i praksis ofte dårlige, etter min mening) service. Jeg ble likevel både paff og forbannet da jeg raskt fikk svar fra Arkivverket om at dette kunne de ikke ta seg av, dette var arkivmateriale som fritt kunne lånes ut, og da måtte jeg å møte opp på lesesalen i Tromsø sjøl. Jeg bor i Steinkjer, så det er jo et stykke veg (kjøreavstand ca. 100 mil). Jeg skrev et svar tilbake, og takket for svar, men bad på nytt om at dette enkle oppslaget måtte bli gjort. Tre måneder etterpå, 3. november 2021 fikk jeg så et nytt svar, denne gangen signert med navn . Den arkivansatte forklarte på to sider hvorfor ikke det ønskede oppslaget kunne gjøres. Ja vel, da var det ingenting annet å gjøre enn å reise til Tromsø. Jeg undersøkte åpningstidene på lesesalen der, og det viste seg å være mandag og halve tirsdag. Deretter ble reisen til Tromsø bestilt med målet om å besøke Statsarkivet mandag 17. januar 2022.

Reisen startet fredag 14. januar fra Steinkjer med dagtoget klokka 09.51 med ankomst Rognan i Saltdal klokka 16.23. Uværet «Gyda» hadde herjet i flere døgn, men togturen ble ikke berørt, sjøl om det var heftig vind og snøvær over Saltfjellet, så mye at E6 var stengt. I Rognan besøkte jeg min fetter Ivar, og det var planen å ta Hurtigruta fra Bodø lørdag ettermiddag med ankomst Tromsø søndag. Men rett før jeg kom til Rognan fikk jeg melding fra hurtigruteskipet «Richard With» om at det som følge av uværet ikke ville anløpe Bodø. Da ble gode råd dyre, kanskje jeg måtte gi opp Tromsø-turen i denne omgang. Men da ble det snakk om Nord-Norge-bussen fra Fauske, og vi sjekket rutetidene og fant ut at den kunne passe, med avgang fra Fauske søndag morgen og ankomst Tromsø klokka åtte om kvelden. Etter et hyggelig opphold på Rognan ble det så først tjue minutter med tog til Fauske, og buss derfra klokka 08.50 søndag 16. januar. Det var ferje fra Drag på Hamarøy til Kjøpsvik, og ankomst Narvik klokka 13.40. Her var det en to timers pause før bussen gikk videre, og da passet det bra med et besøk på Krigsmuseet, en flott utstilling om kampene i Narvik, der forøvrig min far Bjarne f. 16. januar 1916 var nøytralitetsvakt da krigen brøt ut, og slik ble med i den. Det ryktes at bussen til Tromsø var innstilt som følge av ras og stengt veg, men jeg møtte opp og spurte sjåføren hvordan det lå an. Han fortalte at vegen var stengt fordi noen trailere hadde kjørt seg fast i snøværet, men at han uansett ville kjøre – så fikk vi heller vente. Så bussen startet klokka

Statsarkivet i Tromsø ligger i Breivika. Foto: Privat.

15.45. Det var snøvær hele dagen og brøytebilene kjørte jevnt. Etter en times kjøring passerte vi plutselig to trailere som lå i grøftekanten, og da tenkte jeg at der var årsaken til at vegen hadde vært stengt, men nå var den ryddet og klar for kjøring igjen. Dermed kom vi til Tromsø til rutetid. Jeg fant hotellet, og belaget meg på en spennende neste dag.

Statsarkivet ligger i universitetsområdet i Breivika, og da det var snøvær og jeg var usikker på vegen, tok jeg taxi dit, ankomst mandag 17. januar klokka 09.30. Etter å ha ordnet meg i garderoben gikk jeg inn på lesesalen ti minutter etterpå, og spurte om jeg kunne fylle ut en rekvisisjon. Lesesalsvakten forklarte at det skulle skje muntlig, så skulle han fylle ut. Jeg viste han kilden på pc-en min, og han fant ut av det på sin skjerm. Klokka 09.45 gikk han så ut i arkivet for å hente protokollen, som jeg fikk klokka 09.48. Jeg kjente at jeg var utrolig spent da jeg skulle åpne protokollen. Jeg slo opp på løpenr. 603, men der var det slett ingen Henrik som stod, men en helt annen person, Hans Andreas Edvard Kristoffersen. Hva kan ha skjedd, jeg sjekket på nytt at det var riktig protokoll, og det var ingen tvil om det. Da kom jeg på at jeg skulle undersøke hvilket løpenummer Hans hadde i registeret, og det var 811, så det stemte heller ikke. Jeg gikk da ut ifra at Henrik også hadde et lavere nummer, og begynte å bla framover i

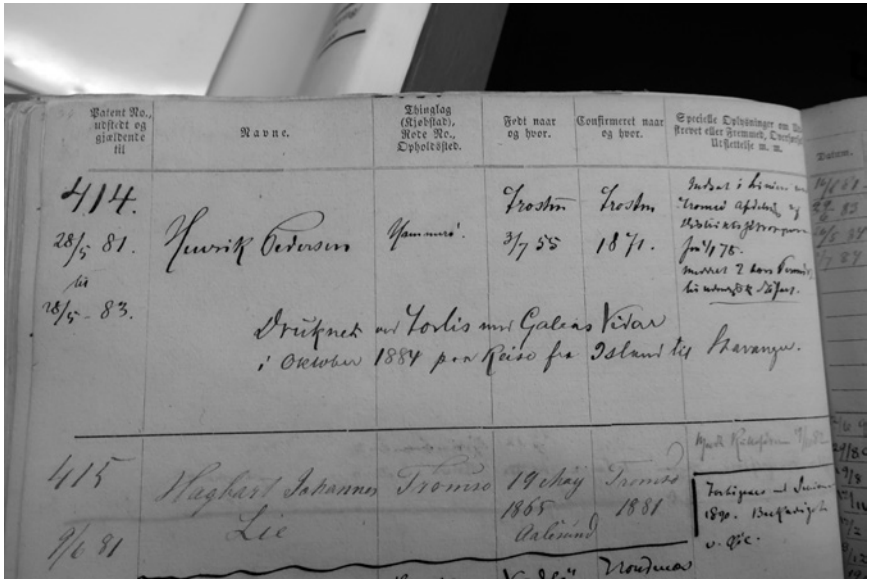

Oppslaget om Henrik i protokollen. Foto: Privat.

protokollen. Klokka 09.57 fant jeg siden med navnet hans, Henrik Pedersen født på Frosta, tilhørende Hamarøy tinglag. Han reiste ut som matros fra Stavanger til Østersjøen i 1881, og så fra Stavanger til Island i 1883 og juni og juli 1884 (da som bestmann). Men så leste jeg innførselen med det triste innholdet: «Druknet ved Forlis med Galeas Vidar i Oktober 1884 paa Reise fra Island til Stavanger.» Dermed var gåten oppklart. Oppslaget på statsarkivet tok altså ti minutter. Men det var for så vidt greit at det var jeg sjøl som bladde opp i protokollen og fant dette. Jeg satt på lesesalen og prøvde å undersøke forholdene rundt forliset, før jeg tok en taxi til flyplassen, og et direkte Widerøe-fly kl. 17.45 til Værnes, og tog til Steinkjer, ankomst 21.30.

Det ble en innholdsrik tur, men likevel et tankekors at jeg brukte fire dager (og en del kroner) på å gjøre et oppslag som tok ti minutter.

Lenker:

[1] Øfsti, Anders Werner. «Nå kan du søke opp din familie: Nye kapittel i historien om Norge avsløres i folketellinga fra 1920», NRK.no. Lenke: https://www.nrk.no/trondelag/na-kan-du-soke-opp-din-familie_-nye-kapittel-i-historien-om-norge-avslores-i-folketellinga-fra-1920-1.15245929

Stormfulle høyder: Reisebrev fra Storbritannia

Reisenerver er et ikke ukjent fenomen, men de fleste som har reist utenlands under pandemien kan nok være enig i at det er litt ekstra spennende. Pandemi og stormer til tross, kilder må innhentes, om god masteroppgave skal bli.

Ragnhild Bie Nielsen
Masterstudent i historie ved UiA

Jeg var en av de heldige som mottok HIFOs reisestipend ved forrige utdeling. Pengene ble brukt på en rundreise i Storbritannia i slutten av november 2021 i forbindelse med min masteroppgave som (forhåpentligvis) leveres i mai 2022. Masteroppgaven har problemstillingen: «What was the significance of school in an exile community, studied through the Norwegian boarding school at Drumtochty Castle during the Second World War?», og omhandler den norske internatskolen som ble etablert av den norske eksilregjeringen til skolering og hjem for rundt 70 norske flyktningbarn under krigen.

Drumtochty Castle er, som navnet tilsier, et slott som ligger 45 minutter unna Aberdeen i Skottland. Dette slottet som ble brukt som skole danner utgangspunkt for meg for å analysere forskjellige aktørers perspektiv på betydningen av skole i eksilsamfunn, og jeg tar for meg aktører som spenner fra barna selv til diverse myndigheter, samt det internasjonale samarbeidet angående skole under krigen – et samarbeid som resulterte i U.N.E.S.C.O.

Med alt av papirer, vaksiner og koronatester i orden kom jeg meg trygt frem til London. De første dagene ble brukt på National Archives i Kew,

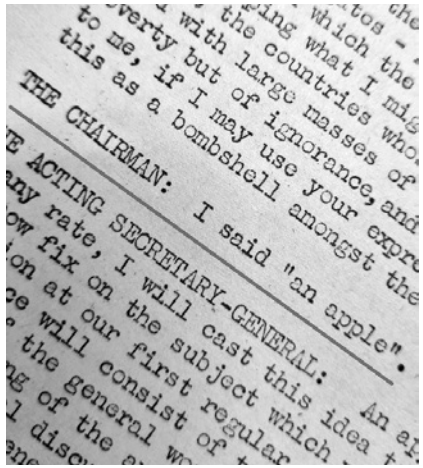

Det er ikke alt som er like relevant i arkivene. Foto: Privat.

en plass som vet å gi ærefrykt for en skarve historikerlærling som meg. National Archives leverte. Her var det alt fra *minutes* til korrespondanse til vedtektsforslag fra flere av de aktuelle aktørene jeg skulle undersøke. Mange *files og folders* ble gjennomgått, gull ble funnet, og kull ble forkastet. Noen hektiske arbeidsdager senere satte jeg meg på flyet til Skottland.

Med livet som innsats?

Tilfeldighetene ville ha det til at flyet mitt lettet i klarvær i London, og landet i den verste stormen i Aberdeen på 40 år, Storm Arwen. Etter to timer, der vi satt fast inne på flyet på rullebanen fordi det blåste for mye til at de ikke klarte å montere stigen på flyet, kom brannvesenet oss til unnsetning og fikk oss av. Uten bagasje, på eget ansvar. Dette kunne ha vært en illevarslende profeti for resten av turen, men skottene viste seg heldigvis å være særdeles mye vennligere enn det Storm Arwen var.

I etterpåklokskap ser man at flyet skulle kanskje ikke skulle ha flydd, i alle fall ikke med en i utgangspunktet noe flyredd sørlending om bord, men heller burde vært kansellert som alle andre fly som skulle lande i Aberdeen den ettermiddagen. Etter en tekopp og et kakestykke hjemme hos en sjokkert og empatisk taxisjåfør, kom jeg meg trygt på hotellet og måtte revidere litt av planene mine for Skottland, da toglinjer og flere veier var stengt i flere dager etter ødeleggelsene fra stormen. Jeg skulle egentlig møte min biveileder dr. Peter Reid i Buckie, en liten fiskelandsby nord for Aberdeen, men heldigvis var han vennlig nok til å ta turen sørover til Aberdeen istedenfor. Møtet med

Innvendig på Drumtochty Castle i 2021. Foto: Privat.

ham, som jeg til da kun hadde hatt epostkorrespondanse med, var veldig nyttig og hyggelig, og noen timer senere dro jeg tilbake til hotellet full av inspirasjon og nye ideer.

Slottsbesøk

Dagen etter gikk turen til Auchenblae og selveste Drumtochty Castle. Slottet blir i dag brukt som selskapslokaler og da i hovedsak bryllup. Nikki Curran, general manager på slottet, tok godt imot meg og viste meg rundt i de ærverdige lokalene. Innvendig var det utført betydelige renovasjoner siden krigens dager, og det hadde dessverre ikke vært mulig å beholde noe særlig av

Kronprins Olav besøker den norske pensjonatskolen i 1943. Foto: Riksarkivet.

Det norske flagget vaier ikke lenger i vinden i 2021. Foto: Privat.

det originale interiøret. Noen unntak var det, blant annet et mosaikkvindu i trappeoppgangen, en tapet i en av salene (som antagelig tidligere ble brukt som klasserom) og noen malerier. Utvendig var det dog mer gjenkjennelig fra bildene jeg tidligere hadde sett.

Pandemiske utfordringer

Planen var videre å besøke noen gjenlevende lokale skotter som husket tiden da slottet var en liten bit av norsk jord i Skottland. Med smittetallene som herjet på den tiden jeg var i Skottland, i tillegg til informantenes alder, lot det seg dessverre ikke gjøre. Turen var allikevel vel verdt innsatsen, som har gitt meg mye for videre arbeid med masteroppgaven, både av kilder, motivasjon og inspirasjon.

Med dette takker jeg HIFO varmt for reisestipendet!

«Din hengivne»: *fulltekstsøk i håndskrifter: Digital humaniora på Nasjonalbiblioteket*

Det er ingen tvil om at vi er i en digital tidsalder, og det blir viktig å tilrettelegge for at tidligere analoge kilder og bruksområder kan overføres til den digitale verden, i den grad det lar seg gjennomføre. Vi i Historikeren ønsker å kaste lys over noen av disse nye digitale verktøyene i en ny spalte kalt Digital humaniora. I første innslag, har vi fått hjelp fra Nasjonalbiblioteket som skriver om sitt digitaliseringsprosjekt.

Yngvil Beyer og Andre Kåsen
Forskningsbibliotekarer ved Nasjonalbiblioteket

De siste tiårene har søketeknologien på internett endret både forskeres og alle andres måte å finne fram til informasjon og kilder. Nasjonalbibliotekets store digitaliseringsprosjekt, som har gjort storparten av bøker og aviser utgitt i Norge søkbare og lesbare på nb.no, er et viktig bidrag til denne utviklingen. Digitaliseringen av papirmedier er basert på såkalt OCR (Optical Character Recognition, eller

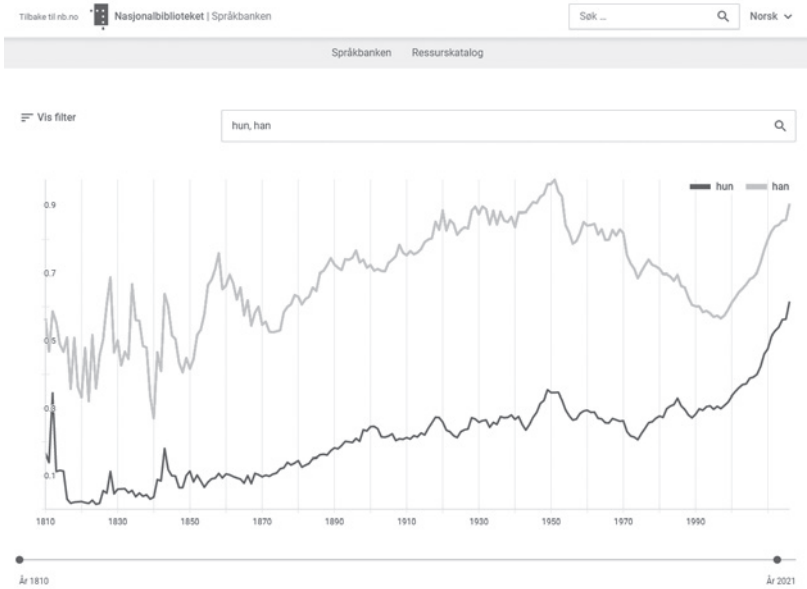

Eksempel på søk på «hun» og «han» fra NB N-gram. Foto: Nasjonalbiblioteket.

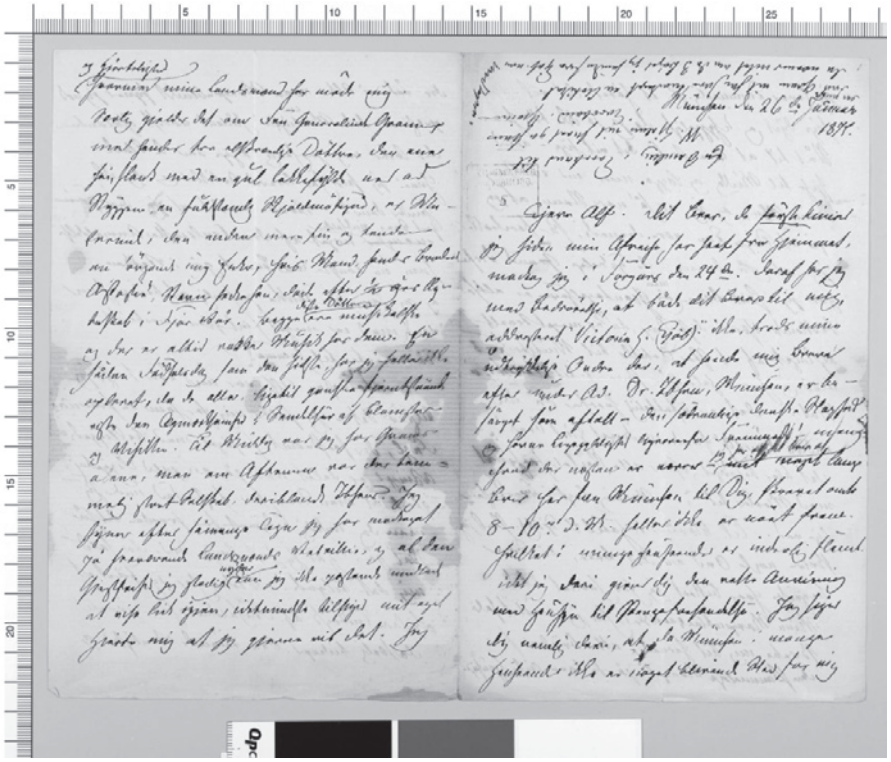

Brev fra forfatteren Camilla Collett til sønnen Alf med marginalia osv.[2] Foto: Nasjonalbiblioteket.

tegngjenkjenning), som gjør at tekst i et bilde blir gjenkjent som sekvenser av tegn og mellomrom. Dette gjør at vi kan finne ut hvor og når ord eller sekvenser av ord forekommer, og vi kan også foreta aggregeringer av forekomstene. NB N-gram[1] er et mye brukt søkegrensesnitt mot en en slik frekvenstelling av ord og sekvenser av ord (opp til tre ord), der grafen viser bruk av ordet eller ordsekvensen i bøker eller aviser, år for år. Et enkelt eksempel er for eksempel et søk på «hun» og «han» i bøker, som viser at det til enhver tid er omtrent dobbelt så mange forekomster av «han» som av «hun». Helene Uri har skrevet boka *Hvem sa hva?* (2018), blant annet med utgangspunkt i denne typen søk i Nasjonalbibliotekets digitale samling.

Et nyere felt for digital humaniora er automatisert, maskinlæringsbasert gjenkjenning av håndskrift (Handwritten Text Recognition, HTR). Denne teknologien er i stor grad basert på de samme algoritmene som OCR, men arbeidet er mer komplekst. Det er både større variasjon i ordenes plassering på bildet, det er ikke sjelden at arket er fylt

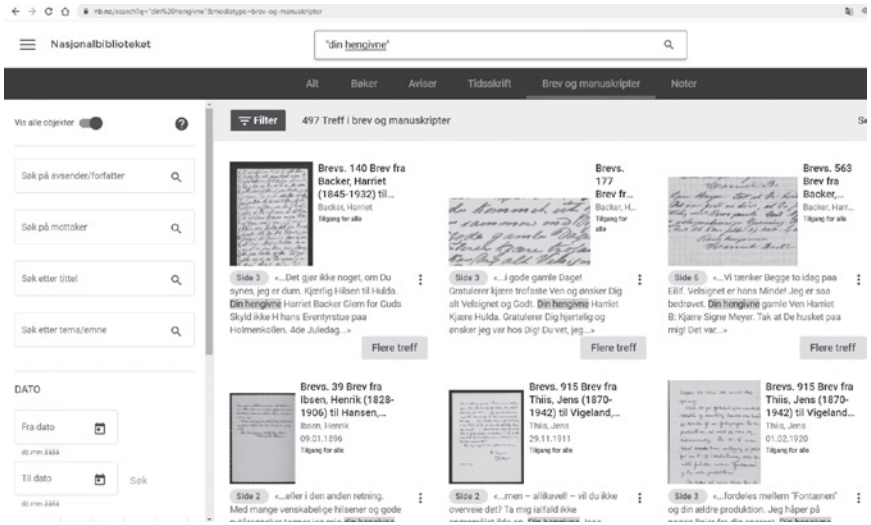

Søker vi på «din hengivne» nå, får vi treff i 497 dokumenter. Trefflisten viser de aktuelle dokumentene, med et utsnitt av teksten som omgir treffet, og boksen «Flere treff» dersom det er flere treff på det aktuelle søkeuttrykket i et enkelt dokument.

med linjer både på høykant og opp ned, og det er større variasjon i utformingen av hver enkelt bokstav. Dessuten kan det ofte være ulike former for skader på papiret. Disse faktorene gjør derfor at et kvalitetsmessig akseptabelt resultat er mer arbeidskrevende for HTR enn OCR.

Ved Nasjonalbiblioteket har vi de to siste årene arbeidet med å lage såkalte treningsdata, eller grunnlagsdata, for å kunne trene datamaskiner i å kjenne igjen håndskrift for norsk. Vi har trent forfatterspesifikke gjenkjenningsmodeller, for eksempel for Camilla Collett og Sigrid Undset. Vi har også trent en generell modell for norsk håndskrift fra ca 1820 til 1940, kalt NorHand[3]. Denne er gjort tilgjengelig for alle som vil bruke den i programmet Transkribus[4]. NorHand er basert på i overkant av 600 000 ord, skrevet av 15 skribenter. Modellen kan brukes til automatisk gjenkjenning av andre tekster fra denne perioden, eller den kan brukes som et utgangspunkt for å utvikle nye modeller for andre skribenter.

Resultatet av arbeidet med håndskriftsgjenkjenning blir gjort tilgjengelig på nb.no. Til nå er i overkant av 3000 av de 27 000 digitaliserte brevene og manuskriptene tilgjengelige for fulltekstsøk.

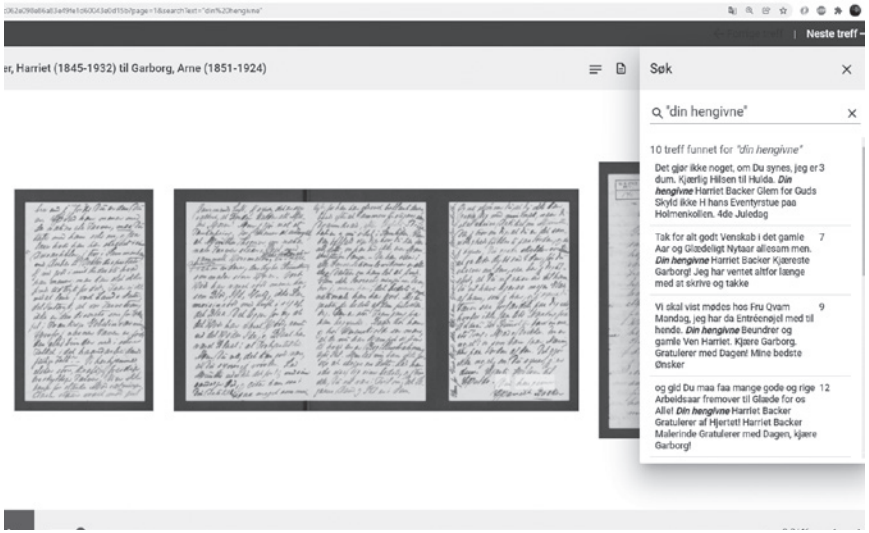

Hvert enkelt treff markeres med gult i bildet, og man får opp litt av konteksten rundt treffet. Den gule markeringen er nyttig for å orientere seg i vanskelig leselig håndskrift, og fordi det kan forekomme feil i den gjenkjente teksten er det også viktig at brukeren selv kan lese teksten fra bildet. Foto: Nasjonalbiblioteket.

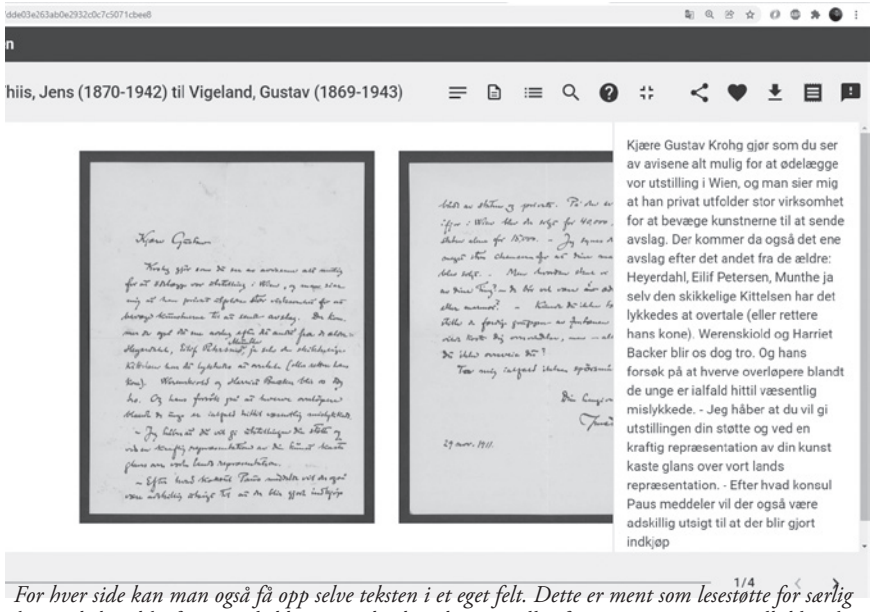

For hver side kan man også få opp selve teksten i et eget felt. Dette er ment som lesestøtte for særlig krevende håndskrifter og et ledd i NBs arbeid med universell utforming. Foto: Nasjonalbiblioteket.

NorHand har en feilprosent på rundt 4, men dette gjelder for skribenter som er med i treningsdata. Det vil altså si at av 100 gjenkjente tegn, er 4 feil. For skribenter som modellen ikke er trent på, vil antall feil som regel være flere. Dess flere skribenter vi får inkludert i den generelle modellen, jo mer robust vil den være for å gjenkjenne nye skribenter.

For de forfatterspesifikke modellene vi har jobbet med, har vi oppnådd feilprosent helt ned i 1–2. Dette gjelder for eksempel for Henrik Ibsen, som i sine brev skriver svært tydelig og med lite kluss, og der vi har benyttet oss av de svært grundige transkripsjonene fra prosjektet Henrik Ibsens Skrifter[5] som treningsgrunnlag. I en del av det håndskrevne materiale er det imidlertid så mye kluss og overstrykninger at veldig mye vil bli feil. Likevel ser vi at vi også i disse tilfellene får noe gjenkjent korrekt, som kan bidra til enklere bruk av dette kildemateriale.

Fra nb.no er det flere veier inn i det historiske materialet. Man kan søke etter ord eller fraser, og avgrense etter mottaker, avsender og tidsperiode. De små tekstsnuttene som følger hvert enkelt treff, leder en gjerne videre til nye søk og oppdagelser.

Hvert år tar vi imot studenter i praksisutplassering som er med på ulike transkripsjonsprosjekter, og vi samarbeider gjerne med fagfolk som vil bruke materialet vårt. Dersom noen lesere av *Historikeren* finner brev eller manuskripter de ønsker å jobbe med, er det bare å sende oss en henvendelse på dh-lab@nb.no

Noter

[1] https://beta.nb.no/sprakbanken/ngram/
[2] https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digimanus_154209
[3] https://readcoop.eu/model/norhand_v0-7/
[4] https://readcoop.eu/transkribus/ Transkribus startet som en del av det EU Horizon 2020 forskningsprosjektet READ i 2016. Det drives i dag som et kooperativ (READ-COOP SCE), der Nasjonalbiblioteket er medlem.
[5] https://www.ibsen.uio.no/

Historisk kjelde som innsyn i eit historisk landskap *Tysk soldatpostkort frå den første verdskrigen i bruk i historieundervisninga*

Historielærar Oddbjørn Hofseth viser korleis ein kan nytta eit tysk soldatpostkort frå den første verdskrigen i historieundervisninga.

Oddbjørn Hofseth
Historie- og norsklektor ved Kongsvinger videregående skole

Som historielærar er eg oppteken av at elevane må stille spørsmål for å vite at dei får svar, og helst skal dei finne svaret sjølve. Eg prøver så langt råd er å unngå ei undervisning i ei slags ABC-totalhistorie, men freistar å vekke nysgjerrigheita til elevane og få dei til å undre seg rundt historiske tema. Ved å presentere elevane for ei einestående historisk kjelde, eit fysisk minne frå ei forgangen tid, ein gjenstand som ein ikkje finn på internett, er ambisjonen å gje elevane eit undrande blikk på og analytisk innsyn i eit historisk landskap. Dette er ei anna tilnærming enn å «berre» peike på årsak/verknad på historiske utviklingar. Ei slik tilnærming kan hjelpe elevane til å leve seg inn i einskilde individ, situasjonar og tilstandar i fortida, og med det øve opp sin historiske empati. Med utgangspunkt i ei slik kjelde vil elevane få ei djupare forståing av korleis store historiske fenomen som den første verdskrigen påverka samtida på samfunns- og individnivå.

Undring og analyse og fagfornying

Som historielærar jobbar eg mykje med analyse og undring rundt historiske kjelder, anten om det er fotografi, bilete, bygningar, avissaker, kvardagsgjenstandar eller kva det måtte vere. Poenget er å få elevane til først å undre seg, så til å jobba målretta og medvite for å finne ut kva den utvalde kjelda kan fortelje oss. Ei slik mikroinnsikt i utvalde kjelder vil føre til eit behov for å finne ut meir om kva ein ser og ikkje minst om konteksten kjelda kjem ut av. Dette vil føre til at elevane får ei grundigare historieforståing, meir enn ved å lese makrohistoriske gjennomgangar, som historiefaget gjerne er prega av. Denne tilnærminga er ein sjølvsagt del av fagfornyinga i historiefaget, og er grunnleggande for å jobbe med kjerneelementa i faget.

Stillasbygging

Denne vesle kjelda rommar særs mykje informasjon både som leivning og beretning, og ettersom ein del av beretningane i kjelda er vanskeleg å

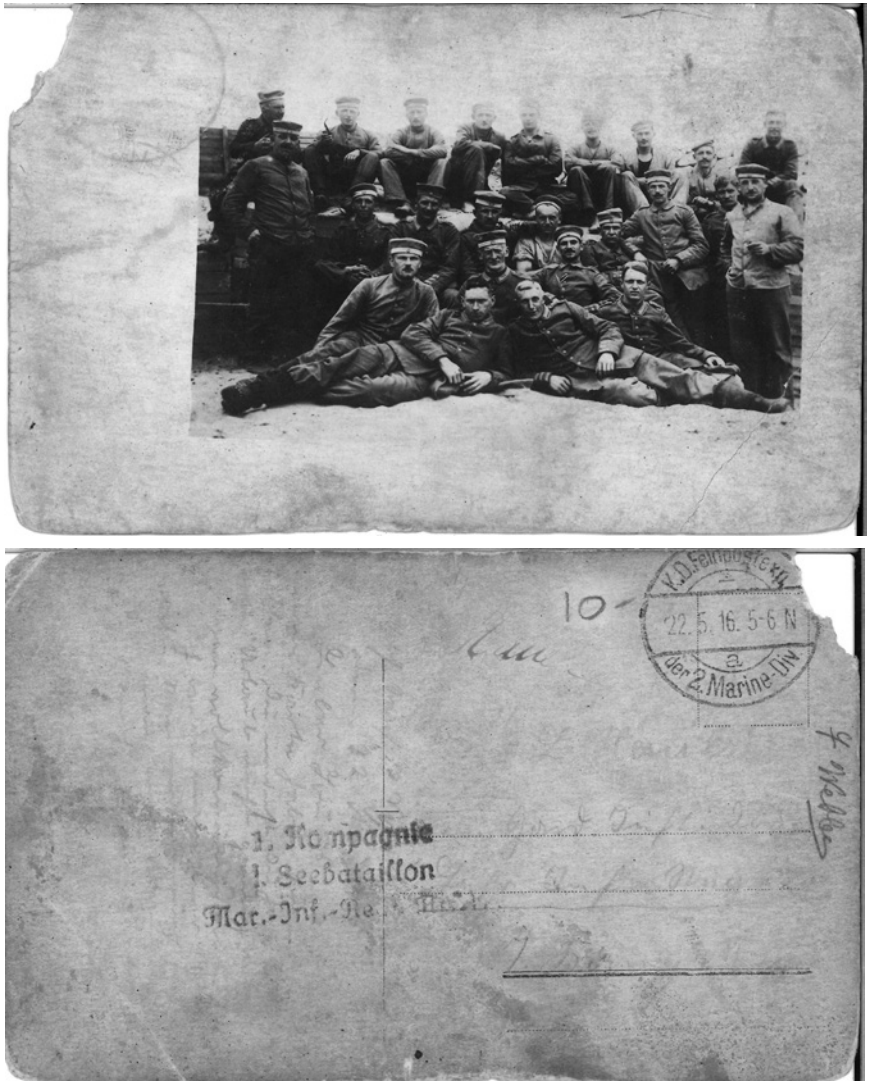

Tysk soldatpostkort frå den første verdskrigen. Hofseth kjøpte kjelda frå ein antikkhandlar i Rochester, New York. Vedkommande sa at han hadde kjøpt det av ein slektning av ein av soldatane på biletet. Foto: Hofseth.

tyde, vil dette opne opp for refleksjonar rundt det todelte kjeldeomgrepet. Som leivning kan det vere interessant å sjå på ikkje-språklege element i fotografiet, medan det skriftlege på kortet si bakside er berettande, og vil hjelpe til med å finne

Spørsmål til kjelda

1. Kva veit du om kjelda frå før?
o Fotograf?
o Stad?
o Dato?
o Bilettekst eller anna skriftleg beskriving? (I dette dømet vil det vere nyttig å reflektere rundt skilnaden leivning/beretning når ein ser på denne kjelda anten som fotografi eller postkort og den forskjellige informasjonen desse «kjeldegenrane» gjev oss)

2. Sjå nøye på heile fotografiet:
o Kva er temaet? (portrett, bygning, arrangement osb.)
o Kva er det som går føre seg i fotografiet?

3. Sjå på dei einskilde delane i fotografiet
o Kva er det vi ser i bakgrunnen? I forgrunnen?
o Kva er det du legg merke til først? Kva kan du finne av mindre opplagte ting i fotografiet?
o Sjå nøye på folk, gjenstandar, skilt, symbol, setting, tid (på dagen) osb.

4. Kva fortel dette fotografiet deg? Kva fortel det til andre?
o Avslører dei avfotograferte kva kjensler dei har?
o Vekker fotografiet kjensler hjå den som ser det?

5. Kvifor vart fotografiet teke, og kven er det tiltenkte publikummet?
o Hadde det ein dokumenterande eller journalistisk funksjon?
o Vart det laga for ei vere eit produkt ein skulle selje (postkort, plakat m.m.)?
o Vart det laga for å bli nytta som reklame?
o Vart det laga som eit kunstnarleg uttrykk?

6. Kva slags val tok fotografen medan fotografiet vart teke?
o Er det arrangert?
o Kvifor tok fotografen biletet i akkurat denne augeblinken? Kva skjedde rett før det vart teke? Kva skjedde rett etter?
o Kva slags val av innstillingar har fotografen gjort (perspektiv, fokus, vinkling osv.)?
o Er fotografiet redigert, skore til eller fargelagt? Korleis påverkar desse grepa fotografiet?

7. Kva slags spørsmål sitt du att med etter at du har sett på fotografiet?

ut kva ein ser på kjelda som leivning.

For å få gode svar, er det viktig å ha gode og reflekterte spørsmål. Kjelda må lesast kritisk og medvite. Spørsmål vi kan stille denne kjelda (desse spørsmåla kan læraren gjerne skrive inn i eit dokument som elevane kan fylle ut, som vil gjere elevane merksam på kor mykje ein kan trekke ut av kjelda ved å nærme seg henne medvite og metodisk):

Kva kan vi få ut av kjelda og kva kan elevane få ut av dette arbeidet?

Eg vil ikkje gje eit «fasitsvar» på kva denne kjelda fortel, men prosessen elevane går gjennom i møte med denne kjelda, gjer at hundre år distanse med eitt forsvinn. Handskrifta er vanskeleg (umogleg?) å tyde, medan stempelet fortel oss om kva for ei militær avdeling dei avbilda høyrer til, og koplinga dato og avdeling vil gjere oppvakte elevar i stand til å komme med aktuelle slag dei avbilda truleg var med på etter at fotografiet vart teke. Postkort som fenomen blir diskutert, og ikkje minst postgangen i den tyske hæren under den første verdskrigen. Det som skjer når ein jobbar med denne kjelda er at det opnar seg eit hav av andre kjelder, og her vil nettsøk opne opp for mange historiske emne og landskap.

Kva kjem ein så fram til ved å jobbe med ei slik tilnærming? Det er kanskje ikkje noko strengt målbart i ei slik tilnærming, men gjennom å gå gjennom ein prosess med undring og systematisk søken etter opphavsbeskrivinga til kjelda, vil elevane gå inn i ei tid og plassere denne kjelda inn i ein samanheng som ikkje var openberr ved første augekast. Dette er det kjerneelementa i historiefaget dreier seg om, og denne kjelda vil opne for refleksjonar rundt korleis det var å vere soldat i den tyske, keisarlege hæren to år før ein tapte krigen, før ein ante noko om all dramatikken som skulle følgje i tiåra som kom.

Vranglære på TikTok – eller hvordan kildekritikk kan trenes opp i klasserommet

Oda K. B. Harsvik
Lektor ved Bjørnholt videregående skole og redaksjonsmedlem i Historikeren

Å være lærer i 2022 er på mange måter ganske lett. Når jeg skal rette tekster hjemme, trenger jeg ikke drasse med meg en ekstra koffert for å få med meg alle skrivebøkene eller arkene som er fylt til randen av håndskrift som til tider er uforståelig. Jeg tar bare med meg en nett bærbar datamaskin i sekken, og har dermed tilgang til alle mine 101 elevers innleveringer. Jeg har også tilgang til alt jeg har jobbet med av opplegg og forberedelser. Via Teams kan jeg ta kontakt med elevene, og de kan ta kontakt med meg. Hvorvidt det sistnevnte er godt for privatlivet, er dog en annen sak, og ikke det jeg har hengt meg opp i denne gangen.

Det jeg derimot har hengt meg opp i, er TikTok. Ikke fordi jeg stadig må konkurrere om noe som igangsetter belønningssenteret til elevene på en helt annen måte enn jeg klarer, for det er igjen et annet hjertesukk. For de uinnvidde er dette en applikasjon hvor man kan dele videoer om så å si hva som helst. Hvilke videoer man får opp på sin side, er avhengig av hvilke interesser man selv har. For noen vil det si at de får opp videoer om matlaging, og for andre kan det være strikking. For noen kan det være danser som spres på TikTok, og for andre kan det være innhold om historie. Videoene er begrenset i lengde, og kan maksimalt være på tre minutter. Det vil si at dersom det er en video om noe historiefaglig, er det svært begrenset hvor mye man får med seg av kildekritikk. Særlig om du ønsker å lage en fengende video.

Det er flere TikTok-kontoer som handler om historie, også norske kontoer. De formidler historie på en ny måte og rettet mot unge, men ikke alt som formidles stemmer med forskningen. I år har vi derfor valgt å ta med en av de norske TikTok-erne inn i klasserommet for å diskutere hvordan påståtte fakta om historien kan bli fremstilt. Vi viste en video som formidlet informasjon som ikke støttes av generell historieforskning. Vårt poeng var å få frem hvordan påstander kan fremstå som troverdige og sikre, og de kan til og med argumenteres for med en bok som en kilde, men likevel kan påstanden være feil. Opplegget krevde at elevene måtte lese artikler fra forskning.no, finne informasjon om kilden TikTok-eren selv hadde hentet informasjon fra og komme til sine egne konklusjoner. Vi hadde også med flere videoer fra samme person som viser hvordan man kanskje ikke bør respondere når man blir trukket i tvil.

Hvorvidt elevene faktisk har utøvd kildekritikk på TikTok i etterkant, er vanskelig å svare på. Om de i det hele tatt får opp noe historiefaglig, vet jeg heller ikke. Men det er uansett viktig at vi som lærere tar utgangspunkt i arenaene ungdommen befinner seg på, og lærer dem å utøve kildekritikk der de er. Det tror jeg vil gi dem mye for livet videre.

Er du også en historielærer som sitter tankefull bakerst i klasserommet? Da utfordrer *Historikeren* deg til å dele dine tanker om historieundervisning med andre. Har du brukt spennende undervisningsressurser, fått elevene til å fordype seg i kildearbeid eller sitter du på gode anekdoter fra et langt liv i klasserommet, så vil vi gjerne høre fra deg. Tekster kan sendes til **historikeren@hifo.no**

Den omvendte cancel-kultur:
Mellemøstforskningen og dens kritikere i Danmark

1. mars 2022 skal Ekspertgruppen for akademisk ytringsfrihet levere sin rapport, som inngår i arbeidet med ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning i Norge. Ett mål for kommisjonen er å kartlegge om og i så fall hvordan friheten til norske forskere bør tydeliggjøres. Økt debattpolarisering og nye medieplattformer tvinger fram nye spørsmål om forskningsfrihet, også i Danmark. Folketingets vedtak av en henstilling knyttet til «overdreven aktivisme i visse forskningsmiljøer» i 2021 er et eksempel på at samfunnsforskning står i fare for å bli redusert til holdninger. Til dette nummeret av Historikeren har vi spurt midtøstenforsker Sune Haugbølle om å gi et innblikk i danske forhold, med utgangspunkt i hans Palestina-forskning.

Sune Haugbølle
Professor (mso) i Global Studier, Roskilde Universitet

Danske forskere nyder generelt set en høj grad af akademisk frihed. Vi har en åben debatkultur og en dynamisk udveksling af ideer mellem akademiske miljøer, politikere og medierne. Forskningsfriheden er beskyttet af to principper: retten til forskningsfrihed forankret i universitetslovens § 2, stk. 2, og § 14, stk. 6, og det såkaldte armslængdeprincip, der stipulerer, at politikere ikke skal blande sig i konkret forskning. Begge disse principper har imidlertid vist sig at være udfordret af den verserende, globale debat om *woke* forskning og cancel-kultur. Særligt kritisk kønsforskning, postkoloniale studier, migrationsstudier, islamstudier og racestudier, er inden for det sidste år kommet under visse højreorienterede politikere og debattørers lup. Det gælder især spørgsmål om (Danmark-Norges) kolonialhistorie, heriblandt slaveriet og dets efterdønninger. Hermed bliver hele felter, inklusive mit eget felt, områdestudier, mellemøststudier og mere specifikt Palæstina-Israel-forskning, fremhævet som problematisk. Det bliver gjort af politikere som Henrik Dahl fra partiet Liberal Alliance, der hævder at fagmiljøer i humaniora og socialvidenskaben dyrker forudindtagede holdninger, som undergraver peer review-systemet og gør, at visse resultater bliver censureret bort. Nogle mener, at kritiske stemmer indenfor islam-forskningen bliver bortcensureret i de (påståede) politiske korrekte forskningsmiljøer, mens andre peger på fraværet af et pro-israelsk synspunkt i mellemøstforskningen.

I den sammenhæng var jeg den 18. juli 2021 genstand for et fuldtonet personangreb, som jeg vil bruge som udgangspunkt for denne korte artikel om det sidste års strid om forskningsfrihed og aktivisme.[1] Artiklen blev bragt i avisen *Berlingske Tidende* og var skrevet af historiker og journalist Bent Blüdnikow, der gennem flere årtier har været kendt som en af Israels faste støtter i den danske debat. Blüdnikow er uddannet historiker og har skrevet flere bøger om koldkrigsperioden, der blandt andet beskæftiger sig med Palæstina-solidaritet og venstrefløjen, det emne som mit forskningsprojekt *Entangled Histories of Palestine and the Global New Left* drejer sig om.[2] Det faldt Blüdnikow for brystet, at jeg forsker i Mellemøsten og Palæstina og samtidig har en klar holdning til konflikten, som kom til udtryk da jeg sammen med 44 andre danske mellemøstforskere publicerede en støtteerklæring til det palæstinensiske folk i forbindelse med Gaza-konflikten i maj og juni 2021.[3] Han anklagede mit arbejde *tout court* for at være en fordækt platform for anti-israelsk aktivisme, og at jeg således var et eksempel på de *woke* forskere, der har resultaterne inden de undersøger problemet. En "pseudoforsker", simpelthen. Han opfordrede videre Danmarks Frie Forskningsfond til at genoverveje deres million-bevilling til mit projekt, og min rektor Hanne Leth til at undersøge min profil nærmere – en slet skjult trussel mod min ansættelse.

Jeg var ret forbløffet over at stort dagblad ville lægge sider til et så entydigt ad-hominem indlæg. Til gengæld gav de mulighed for at skrive et modsvar i samme avis. Her fremhæver jeg min ret til at have politiske holdninger, og også til at lade de holdninger påvirke hvad jeg forsker i.[4] Som forskere har vi ret til at ytre os og føle og mene noget om det emne vi arbejder med. Samfundsforskere inklusivt historikere er ikke robotter, hvor data blive proppet ind i den ene ende og resultater kommer ud i den anden. Vi har metodiske redskaber og teoretiske rettelinjer, men vi forholder os refleksivt. Nogle af os er mindre engagerede forskere, andre er meget engagerede. Det er fint. Der skal være plads til bredden, og der skal være plads til forskellige former for kritik og akademisk arbejde. Vores forskning bliver i sidste ende bedømt på den teoretiske og metodiske lødighed som vi tilgår vores emner med, og den nysgerrighed vi lægger for dagen når vi stiller spørgsmål til materialet.

Mellemøstforskningen og Israel-Palæstina

Præcis som den politiske debat om mellemøstkonflikten skiller vandene, så er forskningen og ikke mindst historieskrivningen på området ekstremt polariseret. Det gjorde faktisk, at jeg i mange år veg bort fra feltet. Alle ved, at det koster kræfter at være i det felt, og at fokus hurtigt flyttes fra forskning til politisk debat, og til personhetz, om man så vil det eller ej. Det er tydeligt i lande som USA, England, Tyskland, for at tage de tre vigtigste eksempler, hvor

forskere der beskæftiger sig med Palæstina ofte bliver anklaget for antisemitisme, radikalisme og terror-sympati. Metoden til at cancelere forskning og debat, der stiller spørgsmål ved Israels eget narrativ om konfliktens realiteter i fortid og nutid, bliver på engelsk kaldt *the chilling effect.* Denne effekt indebærer et forsøg på fremstille pro-palæstinensiske stemmer som terrorist-sympatisører, antisemitter, og uhæderlige forskere. Selvom disse forskere kan afvise anklagen, så er sammenkædningen særligt med antisemitisme så ubehagelig, at de "fryser" og trækker sig fra debatten, og muligvis endda fra forskningen. Eller de bliver frosset ude, eller simpelthen fyret, som det var tilfældet med den engelske professor David Miller, der i oktober 2021 blev fyret fra sin stilling på Bristol University som følge af kritiske kommentarer om Israel efter pres fra jødiske studentergrupper.[5] En række lignende sager kører lige nu i Storbritannien.

En af mest uheldige resultater af denne proces, er at forskning bliver reduceret til holdninger, i et forsøg på at intimidere og i sidste ende at udøve sindelagskontrol. Efter International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) i 2016 vedtog sin nye definition af antisemitisme, er den blevet et bekvemt våben for Israels støtter. Modsat den klassiske definition af antisemitisme som en fjendtlig opfattelse eller adfærd overfor jøder blot fordi, de er jøder, så foretager den nye definition fra IHRA en forskydning fra jøder som etnisk gruppe til Israel som (jødisk) stat. Dermed bliver kritik af staten Israel og israelsk politik, inklusiv kritisk mellemøstforskning, til potentiel antisemitisme. Den danske regering erklærede i januar 2022, at den ville lægge definitionen til grund for fremtidigt arbejde med antisemitisme.[6] Den er ellers blevet kritiseret af en lang række antisemitisme-forskere for at være snævert fokuseret på Israel, og for at være udarbejdet af de to pro-israelske lobby-organisationer the Simon Wiesenthal Center og American Jewish League, der arbejder tæt med det israelske informationsministerium.[7]

Det er en kendt sag, at Israel i de fleste vestlige land har et uofficielt netværk af støtter. I USA har det pro-israelske netværk et navn, kendt fra John Mearsheimer og Stephen Walts bog *The Israel Lobby*.[8] I Danmark, og i mange andre lande, er det bare almindelig viden at der findes en gruppe af offentlige stemmer, der er klar til at forsvare Israel når bølgerne går højt. Det gjorde de i maj 2021, da konflikten i Gaza og omkring bosættelserne i Østjerusalem fik millioner rundt om i verden på gaden i sympati-demonstrationer for palæstinensernes kamp mod israelsk besættelse og vold. Selvom det var den sjette militære konfrontation omkring Gaza siden 2006, så havde den nogle nye træk. Konflikten førte til uhørt store demonstrationer i blandt andet London (22. maj) og Washington D.C. (30. maj). Og i Israel sluttede de arabiske israelere sig til protesten, hvilket blandt andet førte til en generalstrejke den 17. Maj.

Samtidig blev der i den akademiske verden publiceret en lang række sympatierklæringer. De lagde vægt på Israels mangeårige brud på menneskerettighederne og internationale konventioner, den vedvarende besættelse af Vestbredden og Østjerusalem, blokaden mod Gazastriben, og udvidelsen af jødiske bosættelser, der har gjort fredsprocessen i Mellemøsten umulig. Mange krævede, at deres universiteter sluttede sig til den internationale Boycott, Divestment, Sanctions (BDS) bevægelse, der opfordrer til at ophæve samarbejde med israelske institutioner, der samarbejder med staten Israels bosættelsespolitik og det teknologisk-militære kompleks der understøtter den. Det danske manifest var altså et blandt mange, og førte desværre (og set i bakspejlet måske ret så forventeligt) til at en skribent som Blüdnikow lavede en kobling mellem min historiske forskning i Palæstina-solidaritet og aktivistisk forskning i dag.

Da jeg i 2019 sendte en forskningsansøgning afsted om Palæstina-solidaritetens historie, var det delvist fordi jeg ikke syntes, at vi vidste nok om hvordan Palæstina-sagen blev så vigtig for venstrefløjen i Skandinavien og i hele verden, men også fordi jeg kunne se store kontraster mellem debatten i starten af 1970'erne og debatten i dag i skyggen af IHRA-definitionen. Dengang grundlagde aktivister i samarbejde med PLO, Fatah og PFLP solidaritetsbevægelser – de danske, svenske og norske Palæstinakommitteer – og mange venstre-intellektuelle som den svenske forfatter Jan Guillou gik ind i solidaritetsarbejdet.[9] I dag er solidaritetsbevægelserne marginaliseret, og lider til dels under det historiske efterslæb fra den danske undergrundsgruppe kendt som Blekingegadebanden, der gennem 1970'erne og 1980'erne skaffede penge til PFLP ved blandt andet at røve banker og posthuse. Det er den del af Palæstinasolidaritet, som Blüdnikow og andre historikere og journalister har fokuseret på. Mit projekt prøver at rekonstruere de samarbejder der eksisterede mellem skandinaverne og palæstinensere, både de militante og de fredelige. Jeg undersøger også hvordan Israel og zionismen blev opfattet, og den vidensdeling der fandt sted mellem Mellemøsten og Skandinavien. Her kan jeg blandt andet se, at ideen om at zionisme og racisme er forbundne, vandt indpas, samtidig med at palæstinensere såvel som deres danske, norske og svenske kammerater gjorde en stor dyd ud at påpege, at antisemitisme er uacceptabelt. Det betyder ikke, at der ikke har fandtes had mod jøder i begge miljøer. Men den var slet ikke udtalt i den periode jeg studerer. Og ser man på den officielle linje hos solidaritetsbevægelserne såvel som hos Fatah, PFLP og DFLP, så lagde de lagde klart afstand til jødehad og forestillede sig en kommende socialistisk stat i Israel-Palæstina med religiøs og etnisk ligeret og sameksistens. Mange opsøgte og dyrkede også arabisk-jødiske dialoggrupper som eksempelvis Komiteen for Israelsk-Palæstinensisk Sameksistens i Danmark.

Jeg håber at vi ved at studere disse samarbejder, personlige historier og transnationale debatter kan få en bedre forståelse af tilblivelsen af en ikonisk sag for venstrefløjen. Ved at skrive historien ved hjælp af både skandinaviske og arabiske kilder håber jeg, at jeg og min forskningsgruppe kan få fortalt en mere kompleks, global og interessant historie om vores samtid end den, som

fokuset på Blekingegadebanden har produceret.[10] Netop derfor var jeg også ked af Blüdnikows skarpvinklede artikel. Ved at rubricere mig som en aktivistisk forsker, man ikke skulle tage seriøst, forsøgte han (forhåbentlig uden held) at undergrave mit projekt.

Den omvendte cancel-kultur

Sagen kom som nævnt i starten af denne artikel i kølvandet på en bredere debat i foråret 2021 omkring aktivisme og forskning. Den kulminerede med en vedtagelse i Folketinget fremsat af Liberal Alliances forskningsordfører Henrik Dahl. Vedtagelse 173, der juridisk set er en henstilling og ikke en egentlig lov, drejer sig om "overdreven aktivisme i visse forskningsmiljøer" og blev vedtaget, blandt andet med støtte fra Socialdemokratiet og den daværende Uddannelses-og forskningsminister Ane Halsboe-Jørgensen, den 28. maj 2021. Henstillingens formulering er direkte rettet til universiteternes ledelser, der opfordres til at sikre, "at selvreguleringen af den videnskabelige praksis fungerer. Det vil sige, at der ikke forekommer ensretning, at politik ikke forklædes som videnskab, og at det ikke er muligt systematisk at unddrage sig berettiget faglig kritik."

Dahl og hans støtter rettede angreb mod bestemte forskningsområder som kønsforskningen, men også enkelte navngivne forskere. På Folketingets talerstol fremhævede Dahl Københavns Universitets internationalt respekterede professor i islamiske studier Jakob Skovgaard-Petersen som et eksempel på mellemøstforskning, der er så enøjet at "ingen kan tage den alvorligt." I Weekendavisen blev F173 fulgt op af en leder den 28. maj, hvor journalisten Klaus Wivel gik lidt længere og angreb dansk mellemøstforskning for at være "grotesk enøjet" når det gælder Israel og islam.[11]

To ting går igen i disse angreb. For det første er de anført af skribenter og politikere, der tilhører højrefløjen i Danmark, og som har gjort det til en mærkesag at advare imod woke-ismens fremmarch og cancel-kulturens udbredelse overalt i samfundet men særligt på de højere læreanstalter. For det andet er de ikke bange for indrømme, at de ikke har læst de forskeres arbejde som de kritiserer. De virker uinteresserede i at vurdere den egentlige bredde og dynamik i de forskellige forskningsfelter. Dahl refererede eksempelvis til Skovgaard-Petersens kritiske anmeldelse af den hollandske forsker Ruud Koopmans bog *Islams Forfaldne Hus,* snarere end til Skovgaard-Petersens eget arbejde. Blüdnikow insinuerede ligeledes at ikke bare mit Palæstina-projekt, men hele mit akademiske arbejde, måtte være fordækt og underlødig pseudovidenskab (selvom mine bøger er udgivet på forlag som Cambridge University Press og Indiana University Press).

Blüdnikow fremsatte disse anklager uden at have læst min forskning og heller ikke meget af min offentlige formidling – den del han havde læst, gengiver han i artiklen uhæderligt på en måde der får mig til at fremstå rabiat. Jeg ved, at han ikke har læst min omfattende forskningsproduktion, eller overhovedet sat sig ind i den, da han gentager Wivels påstand om at det altid og udelukkende er Israel der bliver kritiseret. Havde han læst lidt, ville han vide at jeg har været ekstremt aktiv i kritikken af Syriens regime og dets overgreb mod befolkningen, og i øvrigt jævnligt i *Politiken* og andre steder skriver kritisk om Saudi Arabien, Marokko, Libanon, og andre arabiske regimers overgreb.

Det er svært ikke at mistænke, at "forbrydelsen" fra min og andres side ikke ligger i de metodiske svagheder, som Dahl ellers fremhæver som gennemgående problem i såkaldt *woke* forskning, men snarere i at de angrebne forskere ikke deler samme islam-kritiske og Israel-venlige udgangspunkt som de anklagende skribenter og politikere. Målet med interventionen er ironisk nok det samme som de selv anklager dem for: ud fra en (aktivistisk) politisk position at cancelere deres forskning ved at undergrave den offentlige tillid til at de statsansatte forskere gør et ordentligt arbejde. Jeg mener at forskere skal arbejde hårdt, og solidarisk, for at det ikke lykkes. At solidariteten er til stede, blev tydeligt, da 3241 forskere ugen efter F173 var blevet vedtaget i Folketinget sendte et åbent brev til forskningsminister Ane Halsboe-Jørgensen og den socialdemokratiske regering, hvor de advarer mod politisk indblanding og styring af forskningen.[12] Et demokratisk samfund har brug for brede, dynamiske og kritiske universiteter, hvor forskning nok tjener samfundet, men også skal have mulighed for at tale magten imod. På saglig vis, selvfølgelig.

Referenceliste

Politiken.dk, "3241 forskere i opråb til regeringen: Tag klart afstand fra angrebet på forskningsfriheden. Det kan føre til selvcensur." *Politiken.* 08.06.2021. https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art8237629/Tag-klart-afstand-fra-angrebet-p%C3%A5-forskningsfriheden.-Det-kan-f%C3%B8re-til-selvcensur

BBC online, "Bristol University: Professor David Miller sacked over Israel comments." BBC. 01.10.21. https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-58765052

Blüdnikow, Bent. "RUC-forskeres aktivisme ligner statsstøttet pseudoforskning." *Berlingske Tidende.* 19.07.21. https://www.berlingske.dk/kronikker/bent-bludnikow-ruc-forskeres-aktivisme-ligner-statsstoettet

Haugbølle, Sune, oa. "Danmark bør påtage sig en ledende rolle i kampen mod israelsk apartheid." *Politiken.* 25.05.21. https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art8219285/Danmark-b%C3%B8r-p%C3%A5tage-sig-en-ledende-rolle-i-kampen-mod-israelsk-apartheid

Haugbølle, Sune. ”Jeg behøver ikke Bent Blüdnikows tilladelse til at udtale mig eller vælge mine forskningsfelter.” *Berlingske Tidende.* 18.07.21. https://www.berlingske.dk/kommentarer/jeg-behoever-ikke-bent-bludnikows-tilladelse-til-at-udtale-mig-eller

Haugbølle, Sune. ”Snoede forskningsveje og sammenflettede historier: Palæstina i Skandinavien.” *Babylon: Nordisk tidsskrift for midtøstenstudier,* 19 no. 1 (2021), s. 140-151.

Den danske regering, ”Handlingsplan mod antisemitisme.” Online dokument, januar 2022. https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2022/01/Antisemitisme-handlingsplan.pdf

Mearsheimer, John og Stephen Walt. *The Israel Lobby and US Foreign Policy.* London: Penguin Books, 2007.

Stern-Weiner, Jamie. “How the International Holocaust Remembrance Alliance Working Definition of Antisemitism Is Being Misrepresented.” Online report published by *Free Speech on Israel,* April 2021. https://www.documentcloud.org/documents/20689366-stern-weiner-j-fsoi-the-politics-of-a-definition?fbclid=IwAR2Vu838KnoGEaydIIoNAzGaRiHMRhm3GN7HpkMG83VIZWoXzI7A_h1IaV8

Thomson, Sorcha, Pelle Valentin Olsen, og Sune Haugbølle, “Palestine Solidarity Conferences in the Global Sixties.” *Journal of Palestine Studies*, 50 no. 3 (2022).

Wivel, Klaus, “Enøjet”. *Weekendavisen*. 27.05.21. https://www.weekendavisen.dk/2021-21/samfund/enoejet

Noter

[1] Blüdnikow, ”RUC-forskeres aktivisme ligner statsstøttet pseudoforskning.”

[2] Forskningsprojektet Entangled Histories. https://ruc.dk/research-project/entangled-histories-palestine-and-global-new-left

[3]Haugbølle, oa., “Danmark bør påtage sig en ledende rolle i kampen mod israelsk apartheid.”

[4] Haugbølle, ”Jeg behøver ikke Bent Blüdnikows tilladelse til at udtale mig eller vælge mine forskningsfelter.”

[5]BBC online, ”Bristol University: Professor David Miller sacked over Israel comments”

[6] Den danske regering, ”Handlingsplan mod antisemitisme,” s. 7.

[7] Stern-Weiner, “How the International Holocaust Remembrance Alliance Working Definition of Antisemitism Is Being Misrepresented.”

[8] Mearsheimer og Walt, *The Israel Lobby and US Foreign Policy* (London: Penguin Books, 2007).

[9] Haugbølle, ”Snoede forskningsveje og sammenflettede historier: Palæstina i Skandinavien.”

[10] Thomson, Olsen, og Haugbølle, “Palestine Solidarity Conferences in the Global Sixties.”

[11] Wivel, “Enøjet”.

[12] Politiken.dk, “3241 forskere i opråb til regeringen: Tag klart afstand fra angrebet på forskningsfriheden. Det kan føre til selvcensur”

Om tilgjengeliggjering av arkiv og utilgjengelige arkiv

I lengre tid har brukarar av arkiv, forskarar, lokalhistorikarar, slektsgranskarar og andre, opplevd at arkiva er blitt mindre tilgjengelige. Det er paradoksalt at Arkivverkets satsing på tilgjengeliggjering av arkiv ved digitalisering og digitalisering på bestilling, skjuler nedbygging av publikumstenester som har gått føre seg over lengre tid.

Aud Mikkelsen Tretvik
Professor ved Institutt for historiske og klassiske studiuer, NTNU

Opningstider lesesal

La meg starte med opningstidene på lesesalane ved Riksarkivet og statsarkiva. For ein del år tilbake var lesesalane opne på dagtid alle kvardagar og gjerne ein eller fleire ettermiddagar i veka. Det siste var gunstig for tilreisande som ville utnytte tida, og for folk som ikkje hadde høve til å gjere arkivarbeid på dagtid. Gjeldande opningstider ved arkiva per dato (jan. 2022) er eit sørgjeleg kapittel til samanlikning. Det er rett nok skilnad mellom arkiva i samla opningstid per veke, men berre eit mindretal av arkiva, Hamar, Kongsberg, Kristiansand og Stavanger, har ope utover ettermiddagen éin dag per veke eller annakvar veke.

Arkiv	t.per veke	Dagar	e.m.	Merknad
Oslo[1]	24	4	Ingen	
Hamar	15	2	Ein	Ope til kl.18 tysdag
Kongsberg	14	2	Ein	Ope til kl.17 tirsdag til 14.5.
Kristiansand	21	3	Ein	Ope til kl.18 tirsdag til 14.5
Stavanger	30	5	Ein	Annankvar onsdag til kl. 19
Bergen	24	4	Ingen	
Trondheim	12	2	Ingen	Stengt veke 8
Tromsø	9	2	Ingen	Materiale til tirsdag må bestillast på førehand
Samisk arkiv	30	5	Ingen	

Tabell over opningstider ved Riksarkivet, statsarkiva og Samisk arkiv vårhalvåret 2022

Arkiva i Trondheim og Tromsø skil seg ut som dårligast i klassen, derav Trondheim aller dårligast med tanke på at det er landets største arkivdistrikt. Stavanger og Kautokeino ligg i den motsette enden av skalaen, og Stavanger har da også fleire folk i publikumstenesta enn til dømes Trondheim. Tilgang til lesesal på dagtid fem dagar i veka som er tilfelle i Stavanger og ved Samisk arkiv, er jamgodt med opningstidene slik dei var for ein del år tilbake i heile Arkivverket, bortsett frå at ein ikkje har tilgang til lesesal fleire ettermiddagar i veka.

Her står altså store og godt utstyrte lesesalar og forskarceller ubrukte 40 prosent av vekedagane i gjennomsnitt, jamfør tabellen over opningstider, så det må med andre ord vere store tomgangskostnadar i desse offentlige bygga.

Om ikkje opningstidene er korte nok som dei er ved dei fleste arkiva, skal alle Arkivverkets lesesalar til sommaren vere stengt i heile fire veker, frå 11.7.–7.8.2022. Det var vel da, i pausen mellom undervisningssemestera, ein del forskarar skulle få gjort arkivarbeid?

I tillegg til gode opningstider skil Samisk arkiv seg ut frå dei andre arkiva ved at dei på nettsidene sine har oversikt over personalet med kontaktinformasjon. Elles er det ikkje godt å få greie på kven dei tilsette i Arkivverket er. Sett utanfrå framstår Arkivverket som ein etat utan tilsette personar. Med unntak for Samisk arkiv er det ingen informasjon på Arkivverket sine nettsider om kven som er tilsett der. Andre instansar og institusjonar det er naturlig å samanlikne Arkivverket med, som Riksantikvaren, Kulturrådet, museum og institutt/avdelingar ved universitet og høgskolar, har alle oversikter der tilsette er lista opp, som regel seksjons-/avdelingsvis, med namn, kontaktinformasjon og gjerne bilde.

For brukaren av arkiv er tilgang til lesesal første punkt. Deretter følgjer for mange behov for brukarrettleiing. Fosen Historielag skreiv i ein kronikk i *Adresseavisen* 12. desember 2021 at «fagpersonalet i brukarseksjonen er redusert så sterkt at det ikkje lenger er nokon der til å yte hjelp til dei besøkande på lesesalen. Dette går dårlig i hop med sørviserklæringa til SAT, der det står «velkommen på vår lesesal», og likare blir det ikkje om Riksarkivaren får oppfylt ønsket sitt om ein betydeleg reduksjon i talet på statsarkiv her i landet.»

Med lite eller ingen kapasitet til rettleiing i skranke og på lesesal blir mange hindra i arbeidet eller kjem kanskje aldri i gang. Det kan gjelde studentar og uerfarne forskarar, og det kan gjelde lokalhistorikarar og slektsgranskarar. Arkivverket viser til sine digitale tenester, men desse gir ikkje tilstrekkelig rettleiing for alle, og slett ikkje for dei med låg digital kompetanse, noko som mellom anna kan gjelde eldre brukarar. Den vanlige brukaren, om det er ein fagperson eller ein amatørforskar, vil heller aldri kunne opparbeide seg den same kompetansen som ein fagperson med lang erfaring internt i Arkivverket har. Administrasjonshistorisk kunnskap og kunnskap om den konteksten arkivmaterialet inngår i, er ein sentral del av denne kompetansen.

Arkivformidling

Brukarrettleiing handlar i stor grad om arkivformidling. Ei ny arkivlov er på trappene. Paragraf 11 i lovforslaget tar for seg tilgjengeliggjering av arkiv som er avleverte til langtidsbevaring. Lovforslagets andre ledd seier at Nasjonalarkivet skal sørgje for både tilgjengeliggjering og bruk av arkiva. Tilgjengeliggjering blir berre eit første steg og legg ikkje godt nok til rette for bruk. For å kunne gjere det krevst det nettopp *arkivformidling*. Dette har HIFO tatt opp i si høyringsuttale til dette lovforslaget. Som HIFO skriv vidare, er tilgang til gode arkivtenester heilt avgjerande for historikarane. Det er viktig at gode publikumstenester blir oppretthalde ved å sikre fysisk tilgang til originalarkiv og sørgje for opne lesesalar med personale. Tilgang til lesesalar og originalarkiv er like viktig som før, trass digitaliseringa. Det gjeld ikkje berre historikarar som forskar, men også historikarar som arbeider med dokumentasjon, undervisning og formidling.[2]

Utdanningsperspektivet

Det er stadig folk under utdanning som ikkje har erfaring med bruk av arkiv frå tidligare, og desse treng innføring og rettleiing av kompetente folk. Mi erfaring som lærar på området tilseier at skriftlige brukarrettleiingar ikkje er nok. Ein treng munnlig rettleiing som går gjennom steg for steg, gir tips og råd, og stadfestar om ein er på rett veg. Det hjelper lite med skanning på bestilling viss ein ikkje veit kor ein skal leite og kva ein skal bestille.

Det er grunn til bekymring for rekruttering til historiske studium som krev arbeid med originale arkivkjelder. Vi som er faglærarar ved utdanningsinstitusjonane har ikkje muligheit til å ha tilstrekkelig oversikt over interne forhold i arkiva, her må vi støtte oss på kvalifiserte tilsette i skranke og på lesesal. Når brukarseksjonane så er blitt kraftig redusert, opplever vi store utfordringar i gjennomføring av utdanningstilboda våre.

Eg er ein av faglærarane ved NTNU som bruker arkiv mest aktivt i undervisning og rettleiing, med ansvar for fleire emne der arkivkunnskap er blant læringsmåla. Læringsmål er nedfelt i studieplanar. Studieplanar er juridisk bindande eit par år fram i tid. Kva gjer vi viss dei kunnskapane og ferdigheitene studentane våre skal opparbeide seg, i praksis ikkje lenger er mulig å tileigne seg? Skanning og digitalisering løyser ikkje desse behova, og i overskodelig framtid vil det uansett berre vere ein liten del av arkivbestanden som vil bli tilgjengelig digitalt.

Skanning på førespurnad gir dessutan eit tilfeldig utval materiale som gjer det vanskelig å drive systematisk forskaropplæring. I Digitalarkivet vil ein finne brotstykke av arkiva. Vil det da gå fram av konteksten at det finst meir materiale som ikkje er digitalisert, eller blir brukaren villeidd til å tru at mappene han/ho har funne på Digitalarkivet, er heile arkivet og ikkje eit tilfeldig utval? Det er lett å sjå for seg at forsking da blir gjort på mangelfullt og feil grunnlag.

At arkiv er digitalt tilgjengelig, vil heller ikkje nødvendigvis bety at det er tilgjengelig for brukaren. Vil han/ho forstå kor materialet skal finnast? Vil vedkommande forstå kva som står der? Kven skal vedkommande spørje? Hadde brukaren vore på lesesalen, kunne han/ho ha gått til lesesalsvakta og spurt og fått rettleiing. Sit vedkommande framfor skjermen, kan spørsmål sendast inn via Arkivverket sine kontaktskjema. Det som da skjer, er at vedkommande får eit standardbrev om å finne ut av det sjølv, eller be om hjelp i eit ope forum. Så spørst det kva slags kvalitetssikring det er på råda som blir gitt i desse fora.

Forskarperspektivet

Når og korleis skal ein forskar få utført arkivsøk og vidare kjeldearbeid? Eg har alt vore innom at lesesalane på alle arkiv kjem til å vere stengt i fire veker på sommaren, eit tidsrom der mange i kombinerte forskings- og undervisningsstillingar har litt tid som kan reserverast for forsking.

Eg kom ved litt systematisk søk på Arkivverket sine nettsider over eit tilbod om «Utvidet tilgang til lesesal for brukere med yrkesmessige behov». Denne utvida tilgangen til lesesal er berekna på forskarar, studentar, forfattarar og journalistar som har behov for å undersøkje arkivmateriale som enno ikkje er digitalisert. Dette var ei litt underlig formulering som gir inntrykk av at det er like før det meste av arkivmaterialet er digitalisert. I alle fall, den utvida tilgangen er eit tillegg til dei ordinære opningstidene. Arkivverket seier at dei ønsker å teste ut behovet for utvida tilgang til lesesalen. I første omgang skal tilbodet testast ut i Trondheim, Oslo og Kongsberg, og det gjeld perioden frå 3. januar til 31. mars 2022. I den utvida opningstida vil det «ikke være arkivfaglig veiledning». Dette vart publisert 5. november 2021, sist endra 13. januar 2022.[3]

For Oslo gjeld det utvida tilbodet på fredagar kl. 9–15. I Trondheim gjeld tilbodet tirsdagar kl. 9–15 og onsdagar og torsdagar kl. 15–17. På Kongsberg er det utvida tilbod onsdagar kl. 9–15.

Som ved all annan skriftlig brukarinformasjon frå Arkivverket følgjer ein bolk med «Hva forventes av deg?» Ein må søkje om utvida tilgang til lesesalen i god tid: Minst ei veke før planlagt besøk, og arkivsaker må bestillast på førehand gjennom Arkivportalen, ein til to dagar før besøket. Dersom det gjeld klausulert materiale, må forskaren på førehand ha fått innvilga innsyn i materialet. Søknad om innsyn i teiepliktige opplysningar skal sendast inn via skjema som krev innlogging, men søknad er også mulig å sende per brev i vanlig post.

Ein tredel av denne prøveperioden er no omme, og ordninga er, etter det eg kjenner til, lite brukt. Så kan ein jo spørje seg korleis ordninga har vore formidla til fagmiljøa? Eg har ikkje som faglærar og rettleiar for ei rekke studentar i historie og kulturminneforvaltning fått tilsendt noko form for informasjon om denne prøveordninga, og eg har heller ikkje høyrt at nokon av mine kollegaer har fått slik informasjon. Eg undrar meg derfor over kvifor relevante fagmiljø ikkje har fått særskilt informasjon om dette, til dømes Den norske historiske forening og universitets- og forskingsinstitutt innafor aktuelle fagområde.

Korleis kom eg borti denne informasjonen? Eg skulle informere ei studentgruppe om Arkivverket og arkiva

sine tenester. Eg gjekk inn på https://www.arkivverket.no, vidare på «Våre tjenester», https://www.arkivverket.no/tjenester, og der følgjer fire bolkar: «Kom i gang», «Let i arkivene på egen hånd», «Be om hjelp fra Arkivverket» og «For offentlig forvaltning og arkivsektoren». Under kvar bolk er det nokre boksar. Under «Be om hjelp fra Arkivverket» er det sju, og som den sjuande og siste boksen fann eg «Søk om utvidet tilgang til lesesalen».

Det er fare for at det blir lite bruk av denne ordninga gjennom heile forsøksperioden, så dårlig kunngjort som ordninga er. Med lite bruk kan det konstaterast at det tydeligvis ikkje er behov for utvida tilgang til arkiva, og da er det berre å droppe ordninga etter at prøveperioden er over.

Som det vart kunngjort om forsøket med utvida opningstid ved tre statsarkiv, vil det ikkje vere tilgang på arkivfaglig rettleiing. Dette er forståelig med bakgrunn i at fagpersonalet ved brukarseksjonane er blitt redusert. Forskerforbundet gjennomførte i 2021 undersøkinga *Arbeidsvilkår, karrieremuligheter og tid til FoU i ABM-sektoren*. Her kom det fram at nærare 60 prosent av dei spurte i arkivsektoren opplevde at fagstillingar vart erstatta av rådgjevarar i nokon eller i stor grad. Dette bildet vart stadfesta av hovudtillitsvald for Forskerforbundet ved Arkivverket, Jo Rune Ugulen Kristiansen. Han nemnde at det hadde vore fleire rundar for å få omgjort rådgjevarstillingar til arkivarstillingar, det hadde lykkast i berre eitt tilfelle, og vedkommande hadde også slutta. Og leiar i Arkivarforeningen, Ingrid Nøstberg, konstaterte at arkivarar som gjekk av med pensjon, ikkje vart erstatta av folk med den kompetansen, men i staden vart rådgjevarar tilsette i stillingane.[4]

Etter denne gjennomgangen vart paradokset eg synes å ha observert over lengre tid, berre enda tydeligare: På den eine sida har vi Arkivverkets arbeid med tilgjengeliggjering av arkiv ved digitalisering, ei satsing som rett nok ikkje utan vidare betyr at materialet er tilrettelagt for brukaren. På den andre sida har vi alt det andre arkivmaterialet som er blitt meir og meir utilgjengelig.

Noter

[1] Gjeld både Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo.

[2] Regjeringa.no, Kultur- og likestillingsdepartementet: Høyringssvar frå Den norske historiske forening (HIFO) 14.01.2022, https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hoyring--forslag-til-ny-arkivlov/id2872622/?uid=f8d41181-e8bc-4d42-bcac-eadfec40b207, sist nedlasta 24.1.2022.

[3] https://www.arkivverket.no/tjenester/utvidet-tilgang-til-lesesal, sist nedlasta 24.1.2022.

[4] *Forskerforum* 9, 2021, s. 9.

Den digitale fremtiden innebærer endring

Forventningen om tilgang på Arkivverkets lesesaler, fysiske arkivmateriale og ikke minst personlig veiledning for forskere og studenter kolliderer med de samme brukergruppenes krav om digitalisering. Vi ser problemstillingene og jobber på høygir for å levere brukervennlige løsninger for fremtiden.

AnnaMaria Tonnvik
Avdelingsdirektør
Publikumstjenester, Arkivverket

Det er tydelig at professor Aud Mikkelsen Tretvik oppfatter Arkivverket og vår enorme arkivsamling som utilgjengelig, både i form av direkte tilgang på lesesalsplasser og veiledning fra våre arkivarer. Det er synd. Vi jobber hver dag for å oppnå det motsatte. Vi er ikke i mål, men det er samtidig gledelig å kunne fortelle at flere av de problemstillingene Tretvik reiser, jobber vi aktivt med å løse. Men måten vi tilgjengeliggjør stadig mer materiale på, er gjennom digital tilgang og veiledning, ikke ved å forlenge åpningstidene på lesesalene.

Arkivverket har flere kilder og mer materiale tilgjengelig for forskere, studenter, slektsgranskere og andre med interesse og behov enn noen gang tidligere i historien. Det er riktig at adgangen til å besøke oss fysisk, er snevret inn. Åpningstidene er kortere, og vi har sommerstengt. Men de som har yrkesmessige behov, vil fortsatt kunne søke om å sitte i et av arkivene og jobbe. De kan be om å sitte her utenom de ordinære åpningstidene, og i spesielle tilfeller kan arkivene åpnes også i sommerferien.

For å ta det siste først – tilbudet om utvidet tilgang til lesesalen for brukere med yrkesmessige behov. Dette er en prøveordning, og den skal evalueres: Er det behov for denne typen lesesalstilgang, eller er det andre steder skoen trykker? Hvilke tilbakemeldinger får vi, og hva slags forespørsler har vært vanligst? Dette vet vi ikke ennå. Prøveperioden er ikke avsluttet, men nettopp et slikt problem som Tretvik påpeker, at selve informasjon om ordningen har vært vanskelig tilgjengelig, er noe av det vi vil ta med videre i prosessen med å utvikle så gode og relevante tilbud som mulig. Vi jobber også kontinuerlig med forbedring av innhold i veiledningene og metoder for hvordan vi formidler dem, slik at brukeren får hjelp til å finne fram i arkivmaterialet. Det er imidlertid ikke mulig hverken for oss eller andre å konkludere med at ordningen er lite brukt, da prøveperioden ikke er avsluttet og vi ikke sitter på klare tall ennå.

Det vi derimot vet og har gode tall

på, er at bruken av lesesalene har gått kraftig ned. Denne utviklingen har vært tydelig lenge. I 2003 var 32 000 på besøk. Dette tallet var halvert i 2019, som var siste normalår før pandemien. Samtidig viser besøksstatistikken på Digitalarkivet at brukerne gjerne velger det digitale tilbudet – nærmere syv millioner besøk ble gjennomført på Digitalarkivet i 2021. Å møte denne digitale virkeligheten handler om endring.

Det krever prioritering av Arkivverkets oppgaver, både opp og ned. Det er ikke økonomisk bærekraftig å bemanne en tilnærmet tom lesesal, samtidig som vi skal møte brukernes digitale forventninger. En viktig del av denne forventningen er å kunne være digitalt selvhjulpen, og å ikke være bundet av tid og sted. Dette arbeidet er både møysommelig og langsiktig. Underveis bygger vi kompetanse knyttet til digital tilgjengeliggjøring og veiledning. Dette er i stor grad nybrottsarbeid. Vi utvikler en mer brukervennlig katalog, veiledninger basert på de spørsmålene brukerne våre stiller oss og mer intuitive nettsider. Men denne jobben tar tid, og den må gjøres gradvis og med små endringer av gangen: vi prøver noe, justerer og bygger videre. Slik bygges robuste IT-løsninger, og brukerne er med på reisen.

Arkivverkets digitaliseringsarbeid springer ut fra et tydelig mandat fra politikerne om å gjøre arkivene våre tilgjengelige i det digitale samfunnet, og samtidig ta vare på den raskt økende mengden digitalt materiell som produseres. Det er også slik at hovedtyngden av våre brukere forventer at informasjonen er tilgjengelig digitalt. Dette gjelder både historiske og samtidige kilder. Vi tilpasser oss brukernes behov, noe som betyr at vi prioriterer å få mer arkivmateriale ut i Digitalarkivet. Vi kan ikke vektlegge dette og samtidig gjøre alt slik det alltid har blitt gjort.

Historiske data gjør liten nytte dersom de ikke kan gjenfinnes og brukes, og vi ønsker at flest mulig skal få god tilgang til kildene. Geografi og åpningstider skal ikke avgjøre hvem som kan bruke materialet, det må være tilgjengelige for alle. Dette er bakgrunnen for det storstilte digitaliseringsarbeidet vi står i; vi ønsker å gjøre mye mer av arkivene tilgjengelig for flere, uten at brukerne må reise til en lesesal. Lesesalene vil fortsatt være tilgjengelige for de som trenger det, også i fremtiden, men i mindre grad enn tidligere. Slik må det være, all den tid samfunnet forandrer seg og med det brukerne våre.

Korona-pandemien har med all tydelighet vist oss hvorfor digitalisering er viktig, og vi ønsker å utvikle flere gode, digitale tjenester, som «skann på forespørsel» og «lesesal på forespørsel». Vi jobber for mer selvbetjening og fleksibilitet, og vi anstrenger oss for å gjøre disse tjenestene stadig mer brukervennlige og tilgjengelige. Dette er ønsket både av flertallet brukere og oss selv.

Når vi prioriterer ressursene til å skape bredere og bedre digital tilgang til arkivene våre, påvirker det åpningstiden på lesesalene. Vi skal ikke tilbake til gamle åpningstider. Vi mener det er nødvendig å bruke hovedtyngden av ressursene på digitale løsninger for veiledning og publisering, hvis vi skal lykkes med samfunnsoppdraget med å bevare og tilgjengeliggjøre nasjonens hukommelse.

Å samle muntlig historie fra koronapandemien

Kort tid etter at Norge stengte ned i mars 2020, begynte Norsk etnologisk gransking å samle inn minner fra store og små hendelser, tanker og følelser i et samfunn preget av nedstengning, sykdom og smittevern. Hvordan samle inn minner fra en krise – i sanntid?

Audun Kjus
Førstekonservator ved Norsk etnologisk gransking

Kriser og katastrofer er historiske. De skaper grenser og holdepunkter i fortiden. Andre verdenskrig har lenge vært det store skillet. Da jeg gikk på skolen kjentes det som om hendelser før krigen var veldig lenge siden, mens det som skjedde etterpå var i vår egen nære historie. Aktørene fra krigens dager, Hitler og Churchill, Quisling og gutta på skauen, fylte fortiden med handling og mening. På kino og på TV tapte nazistene krigen nærmest på daglig basis.

Etnologen Nils Lid har skrevet om hvordan oversvømmelser, krig, storm, uår og epidemier ble brukt for å holde orden på tiden i det gamle bondesamfunnet. Folk flest begynte ikke å bruke årstall og datoer til dette før et godt stykke inn på 1800-tallet. Folkelig tidsregning tok utgangspunkt i kriser og katastrofer.[1] Da dikteren O.A. Vinje lurte på når han selv hadde fødselsdag, kunne faren fortelle at han var født første søndag etter påske året etter den store flommen.

Her er det et mønster som gjentar seg på flere plan: katastrofe og historie henger sammen i stamme, gren og kvist. Historien om Babylon begynte med en oversvømmelse, mens historien om Hellas begynte med en total krig. Påsken feires hvert år til minne om henrettelsen av et uskyldig menneske. Historikerne blir aldri ferdige med den franske revolusjonen. På den lille kvisten der hver enkelt av oss har sitt hjem, tror jeg mange vil huske hvor de selv var da de to flyene styrtet inn i tvillingtårnene i New York. Mange husker nok også hva de tenkte og følte da de fikk høre nyheten om massedrapene på Utøya.

Det tette båndet mellom kriser og tidsregning må ha flere årsaker. En av dem er at kriser kan forandre verden. Politiske prioriteringer byttes ut. Ny teknologi blir oppfunnet. Formuer skapes og går tapt. Likevel er det ikke slik at endringene alltid blir så store, selv om konsekvensene på sikt kan være vanskelige å forutse. Katastrofer er uansett minneverdige, for de viser at verden *kan* forandres.

Skriveopprop og nettintervjuer

Etter at Norge stengte ned 12. mars 2020 begynte Norsk etnologisk gransking raskt

Et av de mest minneverdige synene fra pandemien? Foto: Audun Kjus.

å dokumentere folks opplevelser fra pandemien. Vi er mer enn alminnelig interesserte i det vanlige livets historie. Nå var folk satt i en uvanlig situasjon. Kanskje er det nettopp når det uvanlige inntreffer at det blir mulig å få øye på vaner og verdier man ellers tar for gitt? Kanskje kunne vi klare å fange opp begynnelser på endringer i kultur og samfunn, som senere ville vise seg å bli viktige? Vi satte i gang med innsamlingsmetodene vi kjenner best. Norsk etnologisk gransking har 75 års erfaring med å invitere publikum til å delta i skriftlige dokumentasjonskampanjer. I senere år har vi jobbet med å fornye dette arbeidet ved å utvikle den digitale innsamlingsplattformen minner.no. Her kan museer og arkiv invitere folk til å være med på å dokumentere dagliglivets historie gjennom å dele fra egne erfaringer og opplevelser. Den som deltar velger selv om bidraget skal publiseres offentlig eller om det bare skal være for forskning. Du velger også om ditt eget navn skal synes eller om du vil bruke et pseudonym.

20. mars var vi i gang med den første koronainnsamlingen til minner.no, der folk ble spurt om hvordan hverdagen deres var blitt endret og hva de tenkte om situasjonen i samfunnet. I de tre månedene frem mot sommeren var det mer trafikk på dette ene innsamlingsprosjektet enn det hadde vært på de til sammen seks

Oldemor og oldebarn sender klemmer gjennom vinduet. Foto: Benedicte Aarsand Dale-Odland.

tidligere innsamlingene våre på denne innsamlingsplattformen. I slutten av juni var det kommet inn 655 bidrag, fra folk i alle aldersgrupper og fra alle landsdeler. Vi mener forklaringen er at innsamlingsaksjonen ble en del av krisekommunikasjonen og krisefellesskapet som utviklet seg på denne tiden. Man ser det både i antall tekster og i det følelsesmessige innholdet. Det var også påfallende mange som avsluttet med å takke for at vi gjennomførte innsamlingen og for at de fikk delta, noe som ikke er så vanlig i andre innsamlinger. Vi fikk tilbakemeldinger som:

> Veldig bra at dere gjør dette nå med en gang, håper dere får mange svar! (Innsendt 22.03.2020)

> Pleier vanligvis å ikke svare på undersøkelser, men denne undersøkelsen var veldig godt for meg. Håper noen etterkommere av meg vil lese dette en gang. (02.04.2020)

> Jeg føler meg bedre etter å ha skrevet dette. Det er mange følelser å holde inne, og jeg snakker ikke så mye om meg selv og hva jeg føler. (22.05.2020)

På denne tiden var stemningen av intens kommunikasjon til å ta og føle på. Nyhetene gikk døgnet rundt. Avisene handlet ikke om annet. Internett rant over med humoristiske kommentarer, sympatikampanjer og mer eller mindre fantasifulle forklaringer på det hele. Behovet for informasjon var naturligvis praktisk. Folk trengte å vite hva faren bestod i og hvordan de kunne beskytte seg. Men suget etter informasjon og behovet for å fortolke, fortelle og forstå, var også en reaksjon på det å bli rykket ut

av en trygghet. Den første tiden visste vi lite om sykdommen, hvordan den smittet og hvor farlig den var. Samtidig rammet smittevernet dagliglivet i form av en nesten endeløs rekke med regler, anbefalinger og forordninger. I en situasjon med så mye usikkerhet, der faren lå i nettopp det å møtes, søkte folk likevel kontakt med hverandre – for å skjønne hva som foregikk, for å få på plass noen nye spilleregler og for å ta vare på flokken.

Allerede i slutten av mars ble Norsk etnologisk gransking kontaktet av foreningen Memoar med spørsmål om samarbeid. Memoar er en norsk organisasjon for muntlig historie. Mens skriftlige minneinnsamlinger er en spesialitet for Norsk etnologisk gransking, så jobber Memoar først og fremst med intervjuer ansikt-til-ansikt. Før pandemien foregikk disse intervjuene alltid med intervjueren og fortelleren fysisk til stede i det samme rommet. Midt i mars deltok vi på webinar som ble holdt av miljøet for muntlig historie ved Columbia-universitetet i New York. Arrangørene var de som hadde hatt hovedansvaret for å dokumentere samfunnets reaksjoner etter terrorangrepet 11. september. Nå var de i full gang med å planlegge dokumentasjonen av hvordan pandemien rammet befolkningen i New York. Vi skjønte at den viktigste metoden denne gangen kom til å bli nettintervjuer. I en situasjon der det å møte folk fysisk var blitt umulig, virket det som en svært god idé å prøve å få kontakt med og intervjue folk over nettet. Dette viste seg å slå til. Våren og sommeren 2020 hadde Memoar fire frilansere i gang med denne typen arbeid. Til sammen har de gjennomført mer enn 180 intervjuer.

Til å begynne med var vi nok også litt skeptiske til denne metoden. Ville man ikke miste noe av den mellommenneskelige kontakten? Samtalene viste seg å flyte godt og metoden hadde i tillegg andre fordeler. Nettintervjuene gjorde det mulig for folk å delta hjemmefra eller fra andre steder som passet dem. De krevde også mindre utgifter og tid til transport. I sum fikk vi inn stoff fra et bredere geografisk utvalg enn det som hadde vært mulig hvis vi skulle ha reist rundt for å intervjue.

Formidling underveis

Allerede sommeren 2020 var det kommet fire henvendelser fra ulike forskningsmiljø som ønsket tilgang til disse samlingene. I slike tilfeller tar det gjerne flere år før forskningsresultatene blir publisert, og da kommer de kanskje på engelsk i utenlandske fagtidsskrift. Vi som var fortrolige med alt det verdifulle stoffet som strømmet inn, var enige om at disse fortellingene ikke bare hadde verdi som kilder for forskning. De har også sin egen verdi, som uttrykk for tiden vi lever i, filtrert gjennom enkeltmenneskers opplevelser, handlinger og tanker. I Norsk etnologisk gransking og Memoar begynte vi å diskutere hvordan vi skulle gi noe av dette stoffet tilbake til publikum i en mer tilgjengelig form, og vi ble enige om å lage en bok. Helst ville vi ha boken klar når samfunnet åpnet igjen, og

Cathrine Hasselberg og Audun Kjus lager podkast. Foto: Audun Kjus.

sommeren 2020 vi var bekymret for at vi ikke skulle rekke det.

Med smittebølgen i august samme år gikk det opp for oss at tidshorisonten for både innsamlingen og formidlingen kom til å bli annerledes. Selv om vi hadde hørt eksperter advare om at pandemier gjerne varer i noen år, så var det først i august vi forsto at de virkelig hadde ment det de sa. Frem til sommeren kom stoffet ramlende inn nærmest av seg selv. Men hvordan skulle vi klare å holde innsamlingen gående gjennom de mørke høst- og vintermånedene, da nyhetens glans var forsvunnet og de fleste hadde mer enn nok med bare å holde ut?

Det var for tidlig å lage en bok, men i stedet bestemte vi oss for å lage en podkastserie. Den heter *Virus – historier fra et annerledes år* og produksjonen av de elleve episodene strakk seg gjennom hele våren 2021. For oss ble podkastserien ikke bare et tiltak for formidling, men også en løsning på innsamlingsproblemet. Den gjorde det enklere for oss å henvende oss til folk og be dem om å fortelle. I tillegg hjalp podkasten oss med å holde motivasjonen oppe, for vi hadde snart deadline for neste nye episode, som vi trengte flere intervjuer til.

Vi har også fulgt pandemien med to nye skriveopprop på minner.no. Det ene kom rett etter nyttår 2021, og der vi inviterte folk til å fortelle om høsten

og vinteren. Det andre kom rett før jul 2021, og det handler i stor grad om vaksinering og mutasjoner. Mens den første innsamlingen endte opp med over 700 bidrag, så fikk den andre til sammen 77 svar og den tredje stoppet på 60. Det sier jo noe om utviklingen gjennom pandemien. Men hvert enkelt av disse svarene er dermed desto mer verdifulle, for de fyller ut bildet.

Bred innsamling

Pandemien er en hendelse som har påvirket hele samfunnet og som nødvendigvis har mange sider, men de offentlige fortellingene om slike hendelser kan likevel lett bli ensidige og standardiserte. De trekkes inn i former som er kjente og enkle å formidle. I boken *A paradise built in hell* (2009) har journalisten Rebecca Solnit vist hvordan slike forenklinger i blant kan være direkte farlige, som da myndighetene i San Francisco etter det store jordskjelvet i 1906 ga ordre om å skyte på folk som de trodde plyndret i ruinene. Dermed satte de mennesker som forsøkte å redde naboene sine i stor fare.

Det er naturlig at man forenkler historien, og det må kanskje til for at historien skal gi noen mening. I arbeidet med å dokumentere den norske befolkningens møte med koronapandemien har vi forsøkt å jobbe i den motsatte retningen. Vi har ønsket å beholde mest mulig av mangfoldet av erfaringer, opplevelser og fortolkninger. Ønsket om å fange inn bredden har vært førende både for innsamlingsarbeidet og for utvalget av tekster til boken, som kommer i løpet av våren 2022. Boken blir en ren tekstsamling, der man får møte pandemien gjennom mange forskjellige menneskers erfaringer og fortellinger – formidlet med deres eget språk.

I denne sammenhengen har skriveaksjoner og nettintervjuer vært metoder som har utfylt og beriket hverandre. I en skriveaksjon på minner.no kan i prinsippet hvem som helst delta, og dermed sette sitt avtrykk i samfunnsminnet. Det er i hvert fall noe vi sikter etter når vi utformer en innsamlingsaksjon. Vi ønsker å gjøre den åpen og inkluderende slik at alle har noe de kan bidra med. Samtidig vet vi at det er store praktiske begrensninger i hvem vi når på denne måten. Kort fortalt, så har vi lettest for å nå de som allerede står oss ganske nær og som liker å skrive. Nå vil tekstene i boken vise at de som deltok likevel viser en stor variasjon i bakgrunn, alder og bosted. Likevel skulle vi gjerne gjort bredden enda bredere.

Det at skriveoppropene bare fanger opp de som selv velger å delta, har vi kompensert for med nettintervjuene. Her kunne vi spore opp mennesker med spesielle og interessante erfaringer. Hvordan ble arbeidssituasjonen for renholderne ved Ullevål Sykehus da det ble påvist koronasmitte på øyeavdelingen? Hvordan var det å jobbe i begravelsesbyrå i tiden da de sosiale restriksjonene ble justert fra uke til uke? Hvordan ble det opplevd av de døve, som leser på leppene, da alle begynte å bruke munnbind? Den første tiden tok vi utgangspunkt i regjeringens liste over samfunnskritiske yrker, og kontaktet organisasjoner og arbeidsplasser og personer basert på den.

Familier lufter seg i kohorten. Foto: Haakon Harriss.

Dette oppsøkende arbeidet har gitt gode resultater. Samtidig er det sørgelig å tenke på hvor mange flere ståsteder og perspektiver som kunne vært samlet hvis vi hadde hatt litt mer ressurser til å jobbe på denne måten. Storparten av tiden har vi bare vært to personer – Cathrine Hasselberg i Memoar og Audun Kjus i Norsk etnologisk gransking – som har drevet med dette, og bare i deler av arbeidstiden. Mye mer kunne vært gjort, både flere nettintervjuer og mer innsats for å spre informasjon om skrivekampanjene til miljøer vi ikke står i kontakt med. Vårt ønske for den neste nasjonale katastrofen er derfor at man raskt får på plass et bredere og bedre utstyrt dokumentasjonsprosjekt for å fange opp og formidle hvordan befolkningen møter krisen. For dette er vel i grunnen noe av det mest interessante med en krise?

Slik kan man drømme, ønske og planlegge. Likevel vil det alltid finnes begrensninger, og innenfor de praktiske rammene syns vi selv at vi gjennom pandemien har fått inn fantastisk mye oppmuntrende, overraskende, rørende og spennende stoff. Nå kommer snart boken – og da kan du gjøre deg opp din egen mening.

Noter

[1] Nils Lid, 'Den serlege folkelege tidsrekningi i Noreg', in Martin P. Nilsson, ed., Tideräkning (Stockholm: Bonnier, 1934), 122-39.

Samenes historie – grensesprengjande historie

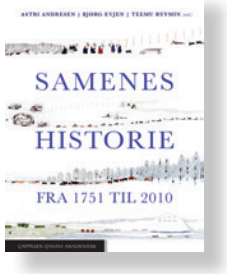

Astri Andersen, Bjørg Evjen og Teemu Ryymin:

Samenes historie fra 1751 til 2010

Cappelen Damm Akademisk, 2021
540 sider

James Godbolt
Professor i historie ved USN

I 1979 tok eg hovudfagseksamen i historie. Den gongen var det vanleg at ein la opp eit pensum med innslag frå både internasjonal historie og norsk historie. Jarle Simensen var rettleiaren på oppgåva som handlar om nordamerikanske urfolk sin protestaksjon ved Wounded Knee i 1973. Han kom med eit alternativt forslag: Korfor ikkje setje opp eit pensum i samisk historie heller enn i norsk historie? Det var lettare sagt enn gjort. Om eg hugsar rett, så utgjorde pensumet, med unntak av eit utdrag frå ei svensk doktoravhandling, tekstar forfatta av fagfolk frå arkeologi, antropologi, sosiologi og etnografi. Rett nok var det historiske perspektivet ikkje heilt fråverande i forsking og formidling om samane på 70-talet, men fråværet av historisk forsking kjenneteikna korleis historikarmiljøet framleis satt fast i ei hengemyr av metodologisk nasjonalisme. Den manglande interessa for samisk historie og samfunnsliv var også til å spore i skuleverket.

Situasjonen i dag er ikkje til å kjenne att verken historiefagleg eller i skulen. Norske elevar skal gjennom heile skulegangen bli kjente med det samiske. Nyleg fekk samisk historie og samfunnsliv eit løft i læreplanverket for vidaregåande opplæring: «Gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv.»

Styrking av det samiske i norsk skule er ikkje berre resultatet av større politisk aksept for samisk kultur i det norske samfunnet, men byggjer på ein langvarig forskingsinnsats. Fullføringa av ei komplett samisk historie i 2021 som formidlar denne forskinga til ei større offentlegheit er ein milepæl i samisk historieskriving. Tobindsverket *Samenes historie* dekkjer samisk historie kronologisk frå A til Å og har eit stort tematisk spenn. Første bindet kom i 2004 og handlar om perioden fram til 1750. Ei revidert utgåve er undervegs og kjem ut i 2022. Det andre bindet (1751 – 2010) kom først ut i 2021. Med bakgrunn i dette verket og med deltaking av fleire medforfattarar har UiO/NRK laga den etter kvart omdiskuterte podkasten «Samenes historie». Produsentane har annonsert serien som *Norgeshistorie med et samisk perspektiv,* noko som har hausta kritikk frå samiske forskarar som har ståstad i forskingsparadigmet kjent som urfolksmetodologi. For dei som ikkje har fått med seg debatten dreier det seg om kva eit samisk perspektiv er, og kven (kva forskarar) er legitime forvaltarar av eit samisk perspektiv.

Debatten skal eg komme attende til, men først ein presentasjon. Verket har hatt ei lang inkubasjonstid. Alt i 1996 låg planane klare ved Universitetet i Tromsø til ei framstilling av samisk historie basert på forsking om samiske forhold som hadde vakse fram sidan 1980, spesielt ved historikarmiljøet ved Universitetet i Tromsø. Etter kvart forstod initiativtakarane, Lars Ivar Hansen, Henry Minde og Bjørnar Olsen, alle frå UiT, at stoffet sprengte rammene for éi bok – det måtte bli to bind. Mens det ikkje tok så lang tid før første bindet kom ut, gjekk det heile 17 år etter bind 1 kom ut før den etterlengta oppfølginga såg dagens lys. Prosjektet vart ramma av sjukdom og fråfall, og det tok tid å starte prosjektet opp att. Eit resultat er, som redaksjonen påpeiker, at lesaren får høyre forteljarstemmene til heile tre generasjonar i framstillinga av samisk historie etter 1750. Her treng redaksjonen ros for at det trass i generasjonsforskjellane og heile 11 medforfattarar er, etter mine øyre, lite dissonans i teksten.

Kva slags verk har *Samenes historie* blitt? Begge bind er grundige fagbøker. Verket liknar lite på populære norgeshistorier der den historiske forteljinga oftast dominerer, men slektar meir på historiske handbøker om norsk historie utgitt på 1960- og 70-talet. Historiografien, så vel som metodiske og teoretiske problemstillingar, får nemleg stor plass i framstillinga, likeså komplekse resonnement. Trass i ein lesarvenleg format og rikeleg illustrasjonar er verket ikkje noko coffee-table versjon av samisk historie. I så måte er det karakteristisk at første bindet innleiar med heile to kapittel om overordna metodologiske problemstillingar, for eksempel opphavet til urfolkshistorie, etnisitet, raseforsking og innvandringsteoriar. Forfattarane, arkeologen Bjørnar Olsen og mellomalderspesialisten Lars Ivar Hansen, losar lesaren på kyndig vis gjennom fleire hundreårs samiske historie. Hovudtemaa er økonomisk spesialisering, spesielt overgangen frå fangstkultur til reindrift og fiske/jordbruk, etnisk konsolidering (vis-a-vis germansk og så norsk kultur), kolonisering og følgjene for det samiske samfunnet, og til slutt statleg integrasjon, inkludert misjonens rolle, og spørsmål om samanes rettar under det dansk-norske koloniststyret. I og med at narrativet i første bindet handlar mykje om tida før statsdanningane og før

Norge vart sjølvstendig, har framstillinga i større grad enn bind 2, heile Sápmi som nedslagsfelt.

Bind to er redigert av Astri Andresen, Teemu Ryymin, begge frå Universitetet i Bergen og Bjørg Evjen, UiT. Alle tre har store tekstbidrag, men i tillegg har dei fått med seg 11 medarbeidarar, dei fleste historikarar og med tilknyting til UiT. Dette bindet tar til med Lappekodisillen frå 1751 og rundar av med eit kapittel om samepolitikk under Sametingets venger (1990-2010). Slik som i første bindet tar sjølve forteljinga til eit stykkje ut i boka. Forfattarane gir først ei grundig historiografisk innleiing, og etter det kjem eit kapittel om historisk demografi med interessante diskusjonar om definisjonskriteria når det gjaldt samiskheit. Deretter er oppbygginga i boka kronologisk: slutten av kolonitida under Danmark-Norge og overgangen til nasjonalstaten, «gullalder» for fornorskingspolitikken og motstand mot han (1852-1917), mellomkrigstida og okkupasjon, og etterkrigstida der tilbakegangen for fornorskingspolitikken og utforminga av ein ny samepolitikk utgjer hovudtemaet. Retten til vern av eige språk og kultur kom først på agendaen i den nye politikken, seinare spørsmålet om forvaltning av naturressursar. I kampen for samisk sjølvråderett har Sametinget sidan etableringa i 1989 vore pådrivaren. Samisk politisk aktivisme har i nyare tid blitt meir forankra i ei internasjonal urfolksrørsle der folkeretten spelar ei viktig rolle. Dommen i Fosen-saka i fjor haust avspeglar denne utviklinga. Reindriftssamanes interesser vann som kjent over vindkraftutbyggarane og staten. Til grunn for denne prinsipielt viktig rettsavgjersla låg FNs konvensjon om politiske og sivile rettar. Dommen i Fosen-saka styrker forfattaranes konklusjon om at endringane i samepolitikken sett frå ein samisk ståstad har hatt positive følgjer og støtter opp under den nokså optimistiske tonen som gjennomsyrer verket.

Forfattarane har reist ein mektig empirisk bauta over samisk historie, men samtidig har det vore ein uttalt ambisjon om å vise fram tolkingskompleksiteten i samisk historie. Det gjeld prosessar som opphav, demografi og modernisering, så vel som enkelthendingar som Lappekodisillen, Kautokeino-opprøret og Alta-aksjonen. Ikkje minst interessant er framstillinga av samane under krigen der nyare forsking (lagt fram under Historiedagane i Tromsø i 2021) har avdekt eit positivt syn hos nazistane når det gjeld reindriftssamar.

Intensjonen om å skrive ei mangfaldig og samansett samisk historie har kravd eit vesentleg perspektivskifte. Samar blir i langt sterkare grad enn tidlegare framstilt som folk som ikkje berre er ofre for kolonialisme og fornorsking, men samhandlar aktivt med andre folkegrupper og er med på å skape rammene for sine liv – både med tanke på levevilkår og kultur. Om agens – aktøranes evne og vilje til å påverke den historiske utviklinga – har bidrege til å underkommunisere betydninga av undertrykkjande, strukturelle rammer kan diskuterast.

Og då er vi tilbake til debatten som NRK-podkasten har skapt. Fleire av deltakarane i podkasten understrekar nettopp samanes historiske handlingsrom, for eksempel i skattespørsmål. Eit anna dømme frå *Samenes historie* gjeld kristning i Sápmi. Samar på veg heimatt frå kyrkja etter den kristne dåpen gjennomførte eit avkristningsritual; dei vaska av seg, bokstaveleg talt, sin kristne identitet og beheldt sine samiske namn. Debatten kring podkasten er politisk, men har historiefaglege konsekvensar: Kva for samisk historie eignar seg best som historisk rettesnor i den politiske kampen for vern av samisk kultur og levesett i brei tyding? Redaktørane meiner at dagens historieforsking har mykje til felles med urfolksmetodologi som eksplisitt tener identitetspolitiske interesser hos urfolk. Men dei gir likevel ikkje slepp på det dei kallar for «den klassiske historieforskningens tema», dvs. å finne ut kva som har skjedd og korfor. Indirekte bidreg verket likevel til å styrke samanes kamp ved å skape større medvit kring det samiske og dermed auka forståing for samerørsla sine krav. For aktørane i samepolitikken kan boka, etter mi meining, også har ein mobiliserande verknad. Sjølv om den amerikanske statsvitaren James C. Scott ikkje er ført opp i litteraturlista, viser begge bind til at tilpassing til storsamfunnet og samhandling med overmakta også inneber motstand, oftast kvardagsmotstand, slik som i tilfella nemnte overfor. Verket kan såleis verke politisk motiverande, sjølv om det er snakk om konvensjonelt historiefagleg handverk.

Etter å ha lese over 800 sider samisk historie roper eg berre på meir. Eg hadde ønskt at det hadde vore plass til større innslag av komparasjon. Både tolkinga av samisk historie med større vekt på samhandling og agens, og den optimistiske tonen hos forfattarane, ville ein kunne finne støtte for nettopp ved å sjå samisk historie i lys av historiene til andre urfolk.

Ei oppmoding til slutt: Verket bør vere å finne på skule- og forskingsbibliotek over det strakte land. Historieundervisning på alle nivå vil utan tvil kunne late seg inspirere av *Samenes historie.* Her finn vi ei uuttømmeleg kunnskapskjelde for å opplyse den oppveksande slekt om samisk historie og skape større innsikt i samanes situasjon i dag. Både redaktørane, medforfattarane og forlaget Cappelen Damm Akademisk treng ros for endeleg å ha fått hala dette historieverket i land. Vi har ikkje venta forgjeves.

Litteratur

Lars Ivar Hansen og Bjørn Olsen, *Samenes historie – fram til 1750*, Cappelen Akademisk Forlag, 2004 (under revisjon).

Astri Andresen, Bjørg Evjen og Teemu Ryymin (red.), *Samenes historie – fra 1751 til 2010,* Cappelen Damm Akademisk, 2021.

Ole Kallelid 1967–2022

Vår gode kollega, Ole Kallelid, døde brått og tragisk 21. januar i år, bare 54 år gammel. Historikerne i Stavanger har mistet en god kollega og en venn.

Roald Berg
Leder i Den norske historiske forening, Rogaland

Ole Kallelid ble uteksaminert som cand.philol. ved Universitetet i Bergen i 1993 med hovedoppgaven «Fra verksted til verft? A/S Rosenborg mekaniske Verksted 1896–1914». Fra 1994 til 2003 og 2005 til 2008 var han lærer ved videregående skoler i Stavanger. Han hadde engasjement som historiker ved Stavanger Museum mellom 2018 og 2019. Fra 2003/2008 til sin død var han ansatt i ulike midlertidige stillinger i historie ved Universitetet i Stavanger, fra 2013–2016 som stipendiat. Som vikar og timelærer underviste og veiledet han på alle nivåer i faget. I flere perioder satt han dessuten i styret i Den norske historiske forening, Rogaland.

Som historieforsker arbeidet Ole Kallelid med økonomisk historie, teknologihistorie og byhistorie på 1800- og tidlig 1900-tallet. Hans hovedverk er 2. bind i bokverket *Stavangers historie* med tittelen *Sild og seil, 1815–1890*, publisert i 2012. Som kjent, var denne perioden preget av økonomisk og demografisk vekst fram mot midten av århundret, og deretter de teknologiske og økonomiske krisene og de sosiale og religiøse spenningene som gjorde Stavanger til lekmannskristendommens hovedstad. Følgelig dekker Kallelids verk flere av historieforskningens spesialområder slik som både økonomisk historie, sosialhistorie og kulturhistorie. Hans framstilling av komplekse sammenhenger er velformulert uten å bli overforenklende, og boken gav ham en solid generalistkompetanse som historiker.

Allerede fra midten av 1990-tallet leverte Kallelid vektige bidrag til Stavangers historie, slik som *Avholdsbyen. Historien om avholdsbevegelsen i Stavanger* (1996), hvor han var medforfatter, *Kongsgård. Stavanger katedralskole* 1824–1999 (1999), samt fagfellevurderte artikler om skolehistorie nasjonalt og lokalt. Han var også medforfatter i *Faget som varte i 100 år. Historien til den trådløse telegrafien* (1994). I mange år var han fast faglitterær bokanmelder i Stavanger Aftenblad, og leverte alltid godt gjennomarbeidede recensjoner av faghistoriske og populærvitenskapelige bøker og en rekke gode kronikker.

Ole Kallelid (1967–2022). Foto: Universitetet i Stavanger.

Ole Kallelid var en dyktig og arbeidsom historiker, men også en engasjert samfunnsborger. Han hadde sentrale verv i Arbeiderpartiet i Stavanger og satt i bystyret, det nåværende kommunestyret, helt siden 2011. Han var vararepresentant i styret for Stavanger konserthus.

Ole var kjent for to særtrekk blant studentene og sine historikerkolleger: Han var en ypperlig foreleser og historieformidler, og han var en mann som aldri tok ordet nei i sin munn. Og for kollegene var det et tredje trekk som gjorde Ole til vår venn, nemlig hans vennlighet og slagferdige replikk.

Ole Kallelid gjorde en utrettelig innsats for Universitetet i Stavanger og for Den norske historiske forening, Rogaland gjennom mange år. Han vil bli savnet. Vi sender våre varmeste tanker til hans nærmeste.

Ikonisk aksjonsfoto fra Mardøla

Arthur Tennøe
Seksjonsleder, Nasjonalbiblioteket

Noen fotografier fra spesielle hendelser blir stående og bidrar til å definere hendelsen: De blir ikoniske. Fredag 28. august 1970 publiserte NTB og en rekke aviser fotografi fra Grønbotn i Sandgrovbotn i Mardalsfjellene. Motivet var aksjonister som blir båret av politiet, «Demonstrantene båret bort på justisministerens ordre. 50 politifolk i aksjon mot de siste syv Mardøla-demonstranter» var overskriften i Adresseavisen. «Professor i politi-armer» het det i Harstad Tidende. Bakgrunnen var Aksjonen mot utbygging av Mardølsfossen. Nasjonale og lokale myndigheter, NVE og lokale virksomheter stod mot naturvernere og lokalbefolkning. Den nystartede «antiorganisasjonen» Samarbeidsgruppene for natur- og miljøvern (snm) stod bak motstanden, med direkte aksjoner og sivil ulydighet som handlingsform. I en måneds tid hadde aksjonistene prøvd å stanse utbyggingen av en anleggsvei. En viktig målsetting ved sivil ulydighetsaksjoner er kommunikasjon via medier. Det lyktes. Aksjonen fikk bred mediemessig dekning, det toppet seg i august. Fotografi var et viktig element i dette.

Denne siste dagen var det en ekstra tilleggsaksjon, da var det bare et fåtall aksjonister igjen. Kjendisen, professor Arne Næss, var ankommet like før i helikopter. Foran pressefotografene ble han båret bort fra anleggsmaskinene cirka 20 meter av politibetjenter. Motivet, som ble et sentralt uttrykk for aksjonen og naturvernkampen, finnes i flere varianter: Et gruppebilde med tre personer. Personen i midten, i halvfigur, en face, bæres bort av de to andre. De to som bærer har politiuniform, de ses bakfra, er ansiktsløse og danner en ramme om den sentrale figuren: En mann kledd i anorakk. Vi ser knærne, han bæres bort i sittestilling. «En nokså uvanlig situasjon for en professor i filosofi» skriver en avis. I bakgrunnen, et fjellandskap: verneverdig natur.

Samme dag rapporteres det i Adresseavisen fra en annen sak: Planene for Kautokeino Alta-vassdraget som var at 400 mennesker skulle evakueres når Masi ble lagt under vann – «Gerlijagruppe skal kjempe for bygda med alle midler». Men Mardøla-aksjonen skulle danne et forelegg for videre aksjoner blant annet i Alta i en annen form: inspirert av Gandhi kombinerte Mardøla-aksjonen ikke-vold med sivil ulydighet. Og motivet som utrykker av denne viktige og nyskapende naturvernsakens essens: statlig maktutøvelse versus en ikkevoldelig motstand. Ikke minst viktig er dette: Næss ser åpent og positivt kommuniserende mot den ene politimannen, sier noe, og han smiler! Bildet ble gjennom repetert publisering ikonisk for aksjonen i Mardøla, naturvernkampen og utøvelse av sivil ulydighet i Norge.

Foto: Åse Nilsen. 27.8.1970. Papirpositiv. Rana Blads arkiv. Nasjonalbiblioteket.

Historikeren | Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening

Historikeren søker gode tekster!

Historikeren er drevet på dugnad og lever av gode tekster fra velvillige medlemmer og andre bidragsytere. Ved å skrive i *Historikeren* bidrar man ikke bare til det kollegiale felleskapet, men man har også muligheten til å kommunisere direkte til profesjonshistorikere, historielærere og andre historikere i Norge.

Vi er spesielt interessert i bokomtaler og anmeldelser, tekster om hva som skjer i lokallagene og seniors perspektiv. «Seniors perspektiv» har vært en gjenganger i mange år i *Historikeren*. Det er en ypperlig anledning til å hedre en god kollega, en skattet veileder eller en framifrå historiker på annen måte. Er du usikker på om din tekst kan publiseres i *Historikeren?* Ta kontakt på historikeren@hifo.no. Vi tar også i mot ferdige tekster til samme adresse.

Styremedlemmer

Leder: Thomas Hagen, tlf. 469 20 446,
e-post: th@stiftelsen-arkivet.no

Nestleder: Harald Rinde, tlf. 381 41 707,
e-post: harald.rinde@uia.no

Redaktør i medlemsbladet *Historikeren*: Even Næss Bergseng,
e-post: historikeren@hifo.no.

Kasserer: Magnus Brynildsrud Andersson, tlf. 993 59 333,
e-post: kasserer@hifo.no.

Ruth Hemstad, tlf. 934 37 312,
e-post: ruth.hemstad@nb.no

Karsten Korbøl (skolekontakt), tlf. 992 32 327,
e-post: karsten.korbol@frittord.no

Synne Correll, tlf. 905 18 034,
e-post: synne.corell@gmail.com

Eirinn Larsen, tlf. 22 85 72 05,
e-post: eirinn.larsen@iakh.uio.no

Varamedlemmer

Andreas Bagås Lien,
e-post: andreaslie@viken.no

Per Kristian Sebak,
e-post: per.sebak@sjofartsmuseum.no

Miriam Jensen Tveit,
e-post: miriam.tveit@nord.no

Monika Praczyk,
e-post: monika.praczyk@uia.no

HIFO-sekretariatet

Organisasjonssekretær: Ragnhild Bie Nielsen, tlf. 401 64 360
e-post: post@hifo.no

Økonomisekretær: Peder Aasland,
e-post: faktura@hifo.no

Lokallagsrepresentanter

Agder: Kristoffer Vadum,
e-post:kristoffer-vadum@aama.no

Bergen: Marte Lægreid Nesse,
e-post: MarteLaegreid.Nesse@vid.no

Bodø: Jowan Mohammed,
e-post: jowan_93@hotmail.com

Nordvestlandet: Line Iversen,
e-post: line@mupsu.no

Rogaland: Roald Berg,
e-post: roald.berg@uis.no

Sogn og Fjordane: Pål Berg Svennungsen,
e-post: pbsv@hvl.no

Tromsø: Magnus Brynildsrud Andersson,
e-post: magnus.b.andersson@uit.no

Trøndelag: Magne Brekke Rabben,
e-post: magne.brekke.rabben@ntnu.no

Vestfold: Nina Sølversen,
e-post: ninasoelversen@gmail.com

Østlandet: Ingrid Maria Lutnæs,
e-post: ingrid.maria.lutnaes@gmail.com

Redaksjonen

Redaktør: Even Næss Bergseng
e-post: historikeren@hifo.no

Redaksjonsmedlemmer: Martin Auke, Nora Birkeland, Eli Morken Farstad, Oda Karin Brunsell Harsvik og Maria Antonie Sæther.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse: post@hifo.no

Kontingent 550 kr per år, for masterstudenter 300. Abonnement på Historikeren koster 300 kr per år.

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Universitetet i Agder
Institutt for religion, filosofi og historie
Postboks 422
4604 Kristiansand

NORGE P. P.
posten

EN KORT INTRODUKSJON

I denne kritikerroste serien gir noen av landets fremste historikere faglig oppdaterte innføringer i sentrale temaer innenfor norsk og internasjonal historie. Bøkene retter seg både mot studenter og et allment publikum. Les mer om serien og utgivelsene på cda.no.

NYHET!

Jørgen Jensehaugen
EN KORT INTRODUKSJON TIL ISRAEL–PALESTINA-KONFLIKTEN

Jensehaugen gir i boka en lett tilgjengelig men samtidig grundig og forskningsbasert framstilling av de viktigste trekkene i den betente konflikten mellom palestinere og israelere, som han ser som en moderne nasjonalkonflikt. Kapitlene er inndelt slik at de tar for seg de viktigste definerende hendelsene og hvordan de formet konflikten.

Jan-Erik Smilden
EN KORT INTRODUKSJON TIL DET OSMANSKE RIKET

«Smilden skriv nært, levande og poengtert om korleis Det osmanske riket reiste seg og falt [...] Smildens folkeopplysingsprosjekt fortener mange lesarar.»

Emil André Erstad, Vårt Land

CAPPELEN DAMM AKADEMISK